

CUMHURİYET DÖNEMİ PARTİ KAPATMA DAVALARINA FELSEFİ BİR YAKLAŞIM: REFAH PARTİSİ ÖRNEĞİ

Melih COŞGUN** & Şükrü TÜRKÖZ*** & Uğur Cem TÜRKER****

Öz

Bu çalışmada, Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde parti kapatma davalarının tarihsel-hukukî seyri eksen alınarak, Refah Partisi kapatma davasının siyasi, ekonomik ve toplumsal nedenleri üzerinde durulmaktadır. Buna ek olarak çalışma "kurucu dışarı" ve "karar verilemezlik" kavramları üzerinden parti kapatma süreçlerinin ve davalarının anlamlandırılmasında felsefi bir çözümleme içermektedir. Çalışmanın amacı, Refah Partisi kapatma davasının nedenlerine felsefi bir bakış açısı kazandırmak ve "karar verilemezlik" kavramını eklemlemektir. Bunu yaparken "karar verilemezlik" yaklaşımının temeline, demokrasiyi koruma güdüsüyle hareket eden "militan demokrasi" yerine Türkiye örneğini anlamlandırmak için daha uygun olan rejimin korunması bağlamında "kurucu dışarı" yerleştirilmiştir. Sonuç olarak Türkiye'de Batı örneklerinden farklı olarak parti kapatmaların bir istisna yerine kural halini aldığı görülmektedir. Parti kapatma davalarının benzer çizgiye sahip yeni partilerin kurulmasını engellememesi bağlamında Schmittyen bir bakış açısıyla dostluğu sürdürülebilmek adına düşmanın varlığı devam ettirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Bu durum ise siyasal olanın sahip olması gereken gerilimi ve dinamizmi sağlamaktadır. Son olarak Türkiye'de parti kapatma davaları mevcut sorunu çözmekten ziyade karar verilemezliğin öngördüğü üzere birer duraktır.

Anahtar Kelimeler: Parti Kapatma Davaları, Refah Partisi, Karar Verilemezlik, Kurucu Dışarı, Militan Demokrasi.

A PHILOSOPHICAL APPROACH TO PARTY CLOSURE TRIALS IN THE REPUBLICAN ERA: THE CASE OF THE WELFARE PARTY

Abstract

This study focuses on the political, economic, and social factors contributing to the Welfare Party closure case, utilizing the historical-legal framework of party closure cases in Republican Turkey as its focal point. Furthermore, this research incorporates a philosophical analysis to comprehend the processes and lawsuits

** Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi NSBMYO Hukuk Bölümü, melihcosgun@ohu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0017-0600>

*** Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ZHSBF Sosyal Hizmet Bölümü, sukurturkoz@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6185-3785>

**** Öğr. Gör., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi NSBMYO Hukuk Bölümü, uturker@ohu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8833-8169>

surrounding party closures by employing the concepts of the "constituent outside" and "undecidability." The study's objective is twofold: firstly, to provide a philosophical perspective on the rationale behind the Welfare Party closure case, and secondly, to expound upon the concept of "undecidability." In pursuit of this, the "undecidability" approach is rooted in the notion of the "constitutive outside" within the context of safeguarding the regime, a perspective more apt for understanding the Turkish case compared to the "militant democracy" approach, which seeks to protect democracy as its primary motive. Consequently, in contrast to Western examples, party closures have become commonplace rather than rare occurrences in Turkey. Considering that party closure cases do not deter the emergence of new parties with similar ideologies, it becomes evident, from a Schmittian perspective, that the existence of an adversary is upheld to sustain friendship. This dynamic contributes to the tension and vitality inherent in politics. Lastly, party closure cases in Turkey serve as a temporary pause rather than a resolution to the underlying issue, aligning with the predictions of undecidability.

Keywords: Party Closure Cases, Welfare Party, Undecidability, Constituent Outside, Militant Democracy.

Giriş

Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi demokrasi geleneği bakımından en tartışmalı konulardan birisi de siyasal partilerin kapatılması meselesidir. Tek parti dönemi demokrasiye geçiş denemeleri (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimleri) başarısızlıkla sonuçlanmış ve söz konusu partiler kurucu iktidar tarafından kapatılmış olsa da özellikle 1950 sonrasında çok partili siyasal yaşama ilişkin getirilen temel eleştiri siyasal partilerin yine benzer bir biçimde anti-demokratik yöntemlerle kapatılarak demokratik siyasal hayatın dışına itilmesi olmuştur. Bu bakımdan bahsi geçen kapatılma yöntemleri Cumhuriyet rejiminin Batılı anlamda özgür demokrasiye geçiş sürecinde yaşadığı handikaplardan biridir. Diğer bir deyişle Türkiye’de siyasal partiler sürekli olarak kapatılma tehdidi altında varlıklarını devam ettirmektedirler. Siyasi partilerin demokrasilerin vazgeçilmez aktörleri olması kabul edilmekle beraber (Duverger, 1974) Cumhuriyet Türkiye’sinde uygulama farklı şekilde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Türkiye’de hiçbir zaman Cumhuriyet kavramı demokrasiyle aynı değere ve içeriğe sahip olmamış, kavramsal olarak Cumhuriyet demokrasiye tercih edilmiştir.

Türkiye’de parti kapatma süreçleri, rejimin korunması adına yapıldığı savunulan sıkça karşılaştığımız bir uygulamadır. Cumhuriyet Türkiye’sinde Terakkiperver Fırkası’nın kapatılmasıyla başlayan bu süreç Cumhuriyetin kurucu kadrolarının asıl kaygısının demokrasi değil de rejim olduğunu göstermektedir. Zira, Terakkiperver Fırkası, parti programında yer alan “fırkamız itikad-ı diniyeye ve fikriyeye hürmetkardır (Partimiz, dini düşünce ve inançlara saygılıdır)” maddesi nedeniyle Şeyh Said İsyanı’nın sorumlusu olarak görülmüş, toplumun genel yararına ilişkin kaygılar içermediği ve belirli

bir sınıfın çıkarlarını savunduğu gerekçeleriyle 1925 yılında kapatılmıştır (Zürcher, 2021; Tunçay, 1981; Heper, 2006). Türk siyasal hayatında bu tarihten itibaren dağılan, eski isimlerini terk eden, başka partiye katılan ve birleşerek kapanan partiler dahil edilmeden yasal gerekçelerle kapatılan 63 parti bulunmaktadır (TESAV, 2021). Ana eksininde parti kapatma davalarının tarihsel-hukuki seyri bulunan bu çalışma kapatılan partiler arasından Refah Partisi örneğine odaklanmaktadır. Refah Partisi örneğinin tercih edilme nedeni diğer parti kapatma süreç ve davalarından farklı olan temel noktalarının bulunmasıdır. İlkın, Refah Partisi'nin dava sürecinde savunmasında da dile getirildiği üzere bu parti kapatma davası iktidar partisi aleyhine açılan ilk parti kapatma davasıdır (Oral, 1998, s. 41). İkinci olarak da iktidar partisine kapatma davası açılmasının neticesinde hükümetin düşmesine neden olması davayı diğer parti kapatma davalarından ayıran bir durumdur.

Türkiye'de parti kapatma davalarına ilişkin akademik literatür oldukça zengindir (Turhan, 2002; Kahraman ve Çalışkan, 2007; Yorulmaz, 2002; Albayrak Coşkun, 2008; Coşkun, 2017; Özdemir, 2015; Subaşı, 2020; Yavuz, 1997; Yavuz, 2005, vb.). Genel olarak parti kapatma bahsi hukuk, siyaset bilimi, sosyoloji ve ekonomi gibi bilim dallarınca farklı perspektiflerden değerlendirilmiştir. Bu çalışma ise konunun felsefi temelde de okumasının yapılabileceğini iddia etmektedir. Hukuki, siyasi, toplumsal ve iktisadi bağlamından kopmadan, felsefi açıdan “karar verilemezlik” kavramıyla da Türkiye'de parti kapatma davalarının açıklanabileceği fikri, çalışmanın ana iddiasını oluşturmaktadır. Çalışma, parti kapatma davalarını Refah Partisi örneği üzerinden karar verilemezlik kavramı bağlamında alternatif bir anlamlandırma çabasıdır. Karar verilemezlik Derrida'da, sorumluluk ve etik fikrinin merkezinde yer alan bir kavramdır. Antik Yunan'dan başlayan etiğin logos ile olan ilişkisine alternatif bir yaklaşım sunan Derrida, etiğin merkezine özgür ve doğru karara giden yolu açan karar verilemezliği yerleştirir (Alan Sümer, 2014, s. 32). Derrida (2010) karar verilemezliği adalete, etik ve politik düzlemde ulaşmanın güzergâhı olarak görür. Karar verilemezlik doğru karara ulaşabilmek için yapılan ön hazırlıklardır (Derrida, 1988, s. 116). Siyasal toplumsal olanın sahip olması gereken dinamizmi sağlayan zemin olarak karar verilemezlik, belirli evrensel kurallara bağlı olarak alınan kararları dışlayıp mutlak suretle olaylara kendi özgünlüğünde, bağımsız ve etik sorumluluk çerçevesinde varılan sonuçtur. Karar verilemezlik doğru kararı ararken yol üstündeki duraklardır ve bu duraklar adil karar vermenin koşuludur. Bu bağlamda çalışma, karar verilemezliğin teorik çizgisiyle Refah Partisi kapatma davasında yaşana pratik olayları ilişkilendirme gayretini içermektedir. Çalışma nihai olarak felsefi bir çözümlemeyle sonlandırılmıştır.

1. PARTİ KAPATMA DAVALARININ HUKUKİ BOYUTU

Parti kapatma davalarına yönelik eleştirilerin bir kısmı demokrasiye verdiği zarara odaklanmaktadır. Demokrasi, üzerinde mutabakata varılmış tek bir tanımlı olmamakla birlikte günümüz manasında “halkın kendi kendini

yönetmesi” temelinde şekillenmiş ve bu minvalde gelişimini devam ettiren bir kavramdır. Bu bağlamda *özgürlükçü/modern/liberal demokrasi* gibi söylemlerle çeşitlendirebileceğimiz demokrasi anayasa hukuku öğretisinde ise anayasal demokrasi olarak nitelendirilmiştir (İba, 2009, s. 87). Anayasal demokrasi kavramını anayasal devlet ile demokratik devletin sentezi olarak tanımlamak mümkündür (Tögel, 2017, s. 115). Anayasal demokrasiyi, yapılan tanımlardan yola çıkıldığında demokrasi için *gerekli şartların pozitif zemini olarak* ifade etmek yanlış olamayacaktır. Normatif düzenden bahsediliyorsa hukuk düzeninden de bahsetmekte evleviyetle gerekli olacaktır ki anayasal demokrasinin içinde anayasa yargısının önemi açıktır. Şöyle ki anayasa yargısı anayasa normlarının uygulanması ve hukuk devletinin gerçekleştirilmesi açısından icrai bir göreve sahiptir. Bu bakımdan geniş anlamda “doğrudan doğruya anayasaya uyulmasını sağlamak amacı güden her türlü yargı işlemi” olarak ifade edilmektedir (Özbudun, 2016, s. 403). Öz olarak anayasa yargısı “hukuk devletinin gelişiminde son ve en önemli merhale” olarak ifade edilmiştir (Özbudun, 2016, s. 403). Çalışma özelinde ise siyasi partilerin kapatılması Anayasa Mahkemesi eliyle yapılmakta ve kapatılma sebepleri de yine anayasada düzenlenmektedir. Siyasal iktidar yapısı hacim genişletme gayesindedir, anayasa yargısı da bu baskı altına kalabilecek nihayetinde kurucu iktidar bir siyasal görüşü barındırmakta yahut anayasa yargısının yapısının değiştirilmesi gibi değişiklikler siyasal iktidarın hacim geliştirme kaygısı ile karşısındaki güçlere karşı gereç olma potansiyelini barındırmaktadır. Demokrasi için *eşit haklara sahip vatandaşların siyasal iktidar üzerinde denetim ve etki gücü* tanımından yola çıkıldığında bu hakları sağlayan kurumların demokratik olup olmadığı tartışması da karşımıza çıkar (Beetham, 2014, s. 153-155). Demokrasi çok-partili serbest seçimler, anayasal kurumlar gibi değerlere dayandırılırsa da tanımlamak yine de yetersiz kalınacaktır. Bu kapsamda bu kurumların demokratik olarak kalmalarını sağlayacak ilkelerin belirlenmesi ve bu nitelikleri koruyacak şekilde dizayn edilmesi gerekecektir ki bu da anayasa ile mümkün olacaktır (Beetham ve Boyle, 2009).

Demokratik rejimlerde demokrasinin vazgeçilmez ögesi olan siyasi partiler çeşitli güvenceler ile desteklense de demokrasiye tehdit oluşturmaması adına parti faaliyetlerinin sınırlandırılması, yasaklanması yahut sonlandırılması belirli şartlar altında ön görülmüştür. Pozitif hukukumuz açısından irdeleme yaptığımızda Anayasada siyasi partilerin kuruluş ilke ve esasları yer alırken aynı zamanda kapatılmaları da düzenlenmiştir. Hukuk tarihimizde ilk siyasi oluşumlar I. Meşrutiyet döneminde başlasa da siyasi partiler II. Meşrutiyet döneminde yer almıştır (Ünal, 2015, s. 102). Her ne kadar I. Meşrutiyet döneminde yönetim kademlerinde seçimle göreve gelenler olsa da Kanun-i Esasi’de siyasi partiler düzenlenmemişti (Ünal, 2015, s. 103). 1909 yılında yapılan düzenlemeler neticesinde dernek ve cemiyetler kanunu ile siyasi partiler ilk kez hukuki zemine oturmuştur (Kuzu, 1999, s.274). Mevzubahis düzenleme siyasi partilerin izin almadan kurulmaları sarih olmaları ve etnik bir amaç

gütmemeleri şartıyla düzenlemiştir. 1961 Anayasasına kadar da dernek statüsünde faaliyetlerini yürüten siyasi partiler, 1961 Anayasası ile siyasi parti statüsü kazanmıştır (Karakoç, 2013, s. 59). 1961 Anayasası dönemi ile siyasi partiler anayasal olarak düzenlenmiş ayrıca siyasi partilere yasaklar da getirilmiştir. Yasakların ihlal edilmesi halinde ise Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılacağı düzenlenmiştir (Öden, 2003, s. 12). 1961 Anayasasında siyasi partilerin kapatılması düzenleninceye kadar siyasi partiler, vekiller heyeti kararıyla, sulh ceza mahkemesi, asliye hukuk mahkemesi, askeri mahkeme kararıyla kapatılmış, feshedilmiştir veya hükümet tarafından engellenmiştir (Koçak, 2002, s. 32). Bu kapsamda siyasi partilerin kapatılması Anayasa Mahkemesi öncesi/sonrası olmak üzere iki kısımda incelenmelidir.

1.1. 1982 Anayasası ve Siyasi Parti Özgürlükleri

Yürürlükteki Anayasa 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleşen askeri müdahale neticesinde oluşturulmuş, Milli Güvenlik Konseyi tarafından hazırlanmıştır. Bu kapsamda Anayasanın ideolojik yönünü oluşturan arka planını anlamak için o dönemin şartlarına değinmek gerekmektedir. Aslen 1961 Anayasası da askeri müdahale neticesinde düzenlenmiş bir anayasadır fakat 1982 Anayasasından farklı yere konumlandırılmış; 1982 Anayasası özgürlüklerin sınırlanması, devletin güçlendirilmesi temelinde oluşturulmuştur (Yazıcı, 2009, s. 10). 12 Eylül askeri müdahalesini yapılaş gayesi olarak ön görülen sebeplerden biri de 1961 Anayasasının özgürlükçü yapıda olması devlet otoritesini zayıflatan hükümler içermesidir (Yazıcı, 2009, s. 152-155). Çalışma özelinde dikkat çekici bir husus ise meclis tarafından 2012 yılında yayımlanan meclis araştırma komisyon raporunda 1975-1980 yılları arasında artan şiddet/terör olaylarının siyasi partilerin uzlaşmaz/öngörüsüz tavırları olduğu “İki büyük siyasi partinin siyasi miyoplukla malul oldukları, gelmekte olan darbeye karşı bu nedenle önlem alamadıkları görüşü sorgulanmalıdır.” vurgusuyla özetlenmiştir (Araştırma Komisyon Raporu, 2012, s. 584-585). Diğer bir ifadeyle 12 Eylül askeri darbesine sebep olarak 1961 Anayasasının özgürlükçü yapısı ve dönemin siyasi partileri gösterilmiştir. Demokratik düzenin işleyişine engel sebeplerden biri de siyasi partiler olduğu düşünüldüğü için bu kurumlarla ilgili düzenlemeler kaçınılmaz olmuştur. Netice itibarıyla siyasi partiler 82 Anayasasında “olağan şüpheli” olarak yer almış milli güvenlik, bölünmez bütünlük ve laikliğe karşı tehdit unsurları arasında değerlendirilmiştir. Olağan şüpheli siyasi partilere karşı yaptırım olarak ise siyasi partilerin kapatılması ön görülmüştür. İleride değinileceği üzere siyasi partilerin kapatılması yanında birtakım tedbirler ön görülmüş devam partisi engellenmeye çalışılmıştır. Bu tedbirlere rağmen siyasi hayatın vazgeçilmez olan ve halk desteğinin alan partiler etrafına topladığı kamuoyu ile siyasi yasaklara rağmen devam etmiştir. Anayasanın hazırlandığı dönem ve kurucu iktidarın etkisiyle siyasi partiler milli güvenlik ve laiklik konularında olağan şüpheli olarak ele

alınmış cezalandırılan tüzel kişilikler üzerinden arkasındaki halk desteği olacağı için çözüm üretilememiş ve görünürde kapatma davaları hep bir öteleme aracı olmuştur.

Ülkemizde Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası ile kurulmuş ve bu tarihten itibaren yargılama faaliyetine başlamıştır. Anayasa mahkemelerinin kuruluşuna baktığımızda fikir olarak 1920’li yıllarda doğduğunu görmekteyiz fakat anayasa mahkemeleri yoğun olarak II. Dünya Savaşı’ndan sonra kurulmaya başlamıştır.¹ Ülkemizde anayasa mahkemesi ihtiyacı sadece norm denetiminden kaynaklı olarak ortaya çıkmamış, 1961 Anayasası askeri müdahale neticesinde oluşturulmuş bir anayasa olup anayasa yapıcıların siyasi iktidara/hükümetlere güvensizliği anayasa mahkemesinin kurulmasına etki etmiştir (Hakyemez, 2009, s.54). Bu kapsamda Anayasa Mahkemesinin işlevi siyasi kadroların *devletin temel değerlerini* aşındırmasını engelleyecek mekanizma olarak değerlendirilmiştir (Arslan, 2008, s.83). 1982 Anayasası da 1961 Anayasası da siyasal iktidara güvenmemiş haliyle bu durum siyasi parti kapatma rejimine ve Anayasa Mahkemesine yansımış, siyasal iktidar güçlü değilse Anayasa Mahkemesi iktidardan daha kuvvetli hale gelmiş, siyasal iktidar güçlü olduğu zaman ise Anayasa Mahkemesinin yapısını değiştirmiştir. Yargı ve yasama/yürütme arasındaki bu çekişme kendini en çok siyasi parti kapatma davalarında hissettirmiş ve çekişme çözümsüzlüğü getirmiştir. Devletin temel değerlerinin belirlenmesi öğretilde *resmî ideoloji* olarak değerlendirilmiş ve bu değerlere karşı öngörülen tehditler ise siyasi parti kapatma davalarına temel olmuştur. Resmî ideoloji kavramı öğretilde tartışılmış üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Genel olarak 1982 Anayasasına hâkim olan bireysel özgürlüklerden ziyade devletçi toplumcu hatta baskıcı felsefe olarak değerlendirilmiştir (Atar, 2013, s. 860; Erdoğan, 2011, s. 41; Erdoğan, 2002, s. 93-95; Kuzu, 1992, s. 350-358; Parla, 2016, s. 36-43). Bu tehditler ise tam anlamıyla nihai bir çözüme kavuşturulamamış ve çözümün doğru karara ulaşana dek erteleme olduğu çalışmamızda ön görülmüştür. Bu *çözümsüzlük* durumu ise teorik olarak çalışmanın ileri safhasında değerlendirilmiştir. Anayasa Mahkemesinin *devletin temel değerlerini* koruma görevi laiklik özelinde Hirschl (2004) tarafından oluşturulan “hegemonik koruma” tezi ile açıklanmaya çalışılmıştır. Hirschl, Mısır, İsrail ve Türkiye örnekleri üzerinden yaptığı incelmesinde sekülerdindar çatışması üzerinden anayasa mahkemesinin işlevini değerlendirmeye çalışmış ve hâkim olmayan siyasi görüşe siyasi mücadelesinde destek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bahsi geçen teze göre gerçekleşen anayasal reformlar ile kurulan anayasa yargısı, siyasal ve ekonomik elitlerin hegemonik güçlerini sürdürmek için bir araçtır (Gülener, 2012, s. 202). Bu yaklaşımın Türk Anayasa Mahkemesi’nin kuruluş gayesini anlamlandırma açısından geçerli bir yaklaşım olduğu kabul edilmektedir (Özbudun, 2005, s. 340). Öğretilde bu

¹ Modern anlamda Anayasa Mahkemelerinin temelini atılması Amerika Yüksek Mahkemesi’nin 1803 yılındaki “Marbury v Madison” (William Marbury v. James Madison, Secretary of State of the United States) içtihadına dayanmaktadır. Her ne kadar anayasa mahkemelerinin temeli atılsa da anayasa mahkemesi 1940’lı yıllarda Almanya’da devamında İtalya’da ve Fransa’da kurulmuştur.

yaklaşımın yeterli olmadığı görüşü de ileri sürülmüştür. Mezkûr teorisinin temelinde Anayasa Mahkemesinin koruduğu iddia edilen merkez/elitler bloğunun devleti koruma anlayışının bir bütünlük arz etmediği haliyle Türk Anayasa Mahkemesini özelinde eksik kaldığı ifade edilmiştir (Alpbaz, 2019, s. 896). Öğretide 1982 Anayasası ve dolaylı olarak Anayasa Mahkemesi birçok kez çalışılmış merkeze resmî ideoloji olarak Kemalizm konulmuş ve merkez-çevre/hegemonik koruma tezleri ile değerlendirme yapılmıştır. Fakat bu tezlerde 1982 Anayasasının oluşturulduğu iklim, askeri müdahaleyi gerçekleştiren kadro Kemalizm’le özdeşleştirilmiş, haliyle bu düşüncenin 20. yüzyıldaki demokratikleşme problemini açıklamakta yetersiz kaldığı dile getirilmiştir (Alpbaz, 2019, s. 901). Anayasa Mahkemesinin yargısal aktivizm/tepeden inme gibi başka bazı kavramlar ile nitelendirildiği çalışmalar olmuştur. Özellikle mahkemenin verdiği siyasi partilerin kapatılması; anayasa değişikliklerinin denetlendiği (başörtüsü) kararlar; özelleştirme kararları, yabancılara mülk satışı; 2007 yılı Cumhurbaşkanlığı seçimi kararı gibi kararlar mahkemenin faaliyetlerini yargısal aktivizm kapsamında değerlendirilmesine neden olmuştur (Arslan, 2008; Atar, 2013; Bâli, 2013; Belge, 2006; Coşkun, 2005; Erdem 2005; Erdoğan, 2002; Erdoğan, 2011; Gülenler, 2012; Hakyemez, 2009; Özbudun, 2005; Özbudun, 2007; Uslu, 2014; Yazıcı, 2008). Anayasa mahkemesinin hukuki değil siyasi kararlar vermesi öğretide bu bağlamda irdelense de kavram üzerinde baskın görüş oluşmamış kavram muğlak kalmıştır (Ergül, 2013, s. 38).

Siyasi partilerin kapatılması hususundaki en temel norm 1982 Anayasasının 68. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan düzenlemedir. İlgili düzenlemeyi incelediğimizde geniş anlamlara gelebilecek ve yoruma açık kavramlardan oluşmakta, değerlendirme Anayasa Mahkemesine bırakılmıştır (Akartürk, 2008, s. 131). Anayasa Mahkemesi kararlarını verirken yorum yetkisi tanınması yahut sınırlı sayıda denilemeyecek eylemler bulunması sadece mezkûr hükmün geniş anlamlar taşımasından kaynaklanmamaktadır. Şöyle ki siyasi partiler hakkında yapılan düzenlemelerde sınırları belirsiz çok yasağın bulunması, Siyasi Partiler Kanununda yer alan yasakların anayasadaki hükmü aşar nitelikte olması veya bu yasaklara dayanarak karar verilmesi Anayasa Mahkemesinin demokratik meşruiyeti ile bağdaşmayacaktır (Yazıcı, 2012, s. 231). Siyasi partilerin kapatılması için öngörülen temel norm Anayasanın 68. maddesinin dördüncü fıkrası hükmünde yer alan değerlere aykırılığın çok açık olması ve aykırılığın faaliyete dökülmesi yani açık aykırılığın eylemlerle somutlaşması gerekir (Can, 2005, s. 95). Anayasanın 68. ve 69. maddeleri incelendiğinde siyasi partilerin, Anayasanın ilgili hükümlerine aykırı eylemlerin “odağı haline” geldiğinin tespiti halinde kapatılması düzenlenmiştir. 69. Madde de ise Anayasaya aykırı yardım alması halinde “temelli kapatılır” hükmü düzenlenmiştir. Siyasi partilerin kapatılması hususunda *kapatılma* ve *temelli kapatılma* olarak iki yaptırım ön görülmüştür. Öğretide iki yaptırımın anlam, etki ve sonuçları ile aynı olduğu faklı yaptırımlar olmadığı görüşü ağırlıktadır (Teziç, 2009, s. 331; Kanadoğlu, 2004, s. 229). Fakat bu ayırım farklılık arz

ettiği temelli kapatılan partilerin tekrar açılmayacağı tezi ile ifade edilmektedir (Yiğit, 2008, s. 172). Bu bağlamda diğer kapatma usulleriyle kapatılan partilerin tekrar açılacağı ifade edilmiştir. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ise kapatılma nedenlerini 101. maddede düzenlemiştir. Hükme göre siyasi partilerin kapatılması üç başlık halinde Anayasa hükümlerine paralel düzenlemiştir.

1.2. Kapatma Davalarının Usulü

Siyasi partilerin kapatılması yargılama süreci davanın açılması, davanın görüşülmesi, karara bağlanması, kararın yazılıp yayınlanması safhalarından oluşmaktadır (Gözler, 2010, s. 463). Siyasi parti kapatma davalarında usule dair hükümler 1982 Anayasası'nın 69. ve 149. maddelerinde, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununda ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununda düzenlenmiştir. Fakat siyasi partilerin kapatılması gerek taşıdığı önem ve içinde barındırdığı paradokslar gerekse mevzuattan kaynaklanan nedenler ile sorunsuz bir yargılama her zaman mümkün görünmemekte; ilgili sorunların çözümünde parti kapatma davalarının hukuki niteliği önem taşımaktadır (Kanadoğlu, 2004, s. 218). Öğretide ve Anayasa Mahkemesi Kararlarında davanın hukuki niteliği konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi, E.1984/1, K.1984/1, sayılı 28.09.1984 tarihli Doğru Yol Partisinin kapatılması hakkındaki kararından (T.C. Anayasa Mahkemesi, 1984) farklı olarak E.1997/1, K.1998/1, sayılı 16.01.1998 tarihli Refah Partisinin kapatılması hakkındaki kararında (T.C. Anayasa Mahkemesi, 1998) “bütünüyle ceza hukuku kuralları içinde değerlendirilmesine olanak bulunmayan kendine özgü davalar” olarak nitelendirmiştir. Anayasa Mahkemesi 2008 yılındaki Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kapatılması hakkındaki davada (Anayasa Mahkemesi, E.2008/1, K.2008/2, KT: 30.07.2008) ve 2009 yılındaki Demokratik Toplum Partisinin Kapatılması hakkındaki davada (Anayasa Mahkemesi, E.2007/1, K.2009/4, KT: 11.12.2009) nitelendirmesine devam etmiş ve siyasi parti kapatma davalarını “ceza niteliği ağır basan kendine özgü davalar” olarak nitelemiştir. Anayasa Mahkemesinin kendisini usul açısından sınırlamamak istediği için net bir nitelemeden kaçındığı gerekçesiyle “özgü dava” tavrı eleştirilmiştir (Özcan ve Yanık, 2011, s. 166). İlgili görüşe göre yargılamanın niteliği kendine has bazı özellikler barındıran ceza davası olmalıdır. Şöyle ki 10.11.1983 tarihli ve 2949 sayılı Kanunun 33. maddesine göre yargılamanın yürütülmesi, hükmün tesisi ve oylamalara ilişkin hususlarda, Anayasa'da ve 2949 sayılı Kanunda özel hükümler bulunmadığı sürece ceza yargılaması hükümlerine başvurulması gösterilmektedir (Özcan ve Yanık, 2011, s. 166; Döner ve Köküarı, 2008, s. 670). Yine de öğretide görüş birliği yoktur. Mezkûr kanun maddesi ile ceza muhakemesine atıfta bulunulsa ve kanun hükümleri uygulanarak karar verilse de parti kapatma kararı cezai bir yaptırım değil; “siyasi partinin tüzel kişiliğini sona erdiren bir tespit kararı” olarak nitelendirilmiştir (Teziç, 2009, s. 340).

Anayasa Mahkemesinin parti kapatmaya yönelik verdiği karar açıklayıcı nitelikte bir tespit kararı olduğu ileri sürülmüştür (Kanadoğlu, 2004, s. 220). Bahsi geçen görüşe göre Anayasa'nın 69. maddesinin altıncı fıkraya hükmünden ötürü bir siyasi partinin eylemlerinden dolayı kapatılması için onun bu nitelikteki fillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespiti gerektiği düşünülmektedir.

1982 Anayasasının 64. maddesinin dördüncü fıkrasına göre Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava ile parti kapatma davaları görülecektir. 2820 sayılı Siyasi partiler Kanuna göre Siyasi Parti kapatma davası Yargıtay Cumhuriyet Savcısı tarafından re'sen açabileceği gibi, Bakanlar Kurulu kararı ile Adalet Bakanlığınca ve bir siyasi partinin istemi üzerine de açılabilir. Bilindiği üzere 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 1982 Anayasasında köklü değişiklikler yapılmış ve değişiklikler neticesinde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile yürütme yetkisi ve görevi Cumhurbaşkanına devredilmiş ve 9 Temmuz 2018 Tarihli ve 30473 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 703 sayılı Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnenin 218. maddesi hükmü ile Başbakanlık lağvedilmiştir. Ezcümle 9 Temmuz 2018 tarihinden itibaren Bakanlar Kurulu hukuk sistemimizde yer alamamasına rağmen 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununda da değişiklik yapılmaması sebebiyle Adalet Bakanlığının kapatma davası açması mümkün görünmemektedir. Siyasi partinin istemi ile kapatma davasının açılabilmesi için yeterli delilin bulunup bulunmadığı irdelendikten sonra dava yine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından açılabilir. Yeterli delil bulunmaması durumunda dava açılmayacaktır. Siyasi parti genel başkanının, kararın bildirilmesi üzerine, 2820 sayılı Kanuna göre "Adalet Bakanının veya siyasi partinin, cumhuriyet Başsavcılığının bildirim üzerine, bu bildirim tebliği tarihinden başlayarak otuz gün içinde Siyasi Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kuruluna yazı ile itirazda bulunma hakkı vardır." İtirazın haklı görülmesi durumunda Cumhuriyet Başsavcılığı dava açmakla yükümlüdür (Teziç, 2009, s. 340).

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından siyasi parti kapatma davası açılabilmesi için herhangi bir süre sınırlaması ön görülmemiştir. Fakat 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 100. maddesinin son fıkrasına göre siyasi parti istemli parti kapatma davası "milletvekili genel seçimiyle, bu seçimin yenilenmesine veya milletvekili ara seçimlerine dair verilen kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihten başlayarak oy verme gününün ertesi gününe kadar geçecek süre içinde" açılmayacaktır. İlgili hüküm Adalet Bakanlığı tarafından açılacak davalar için de geçerli fakat Bakanlar Kurulu kararı gerekli olduğu için mümkün görünmemektedir. İlgili hüküm siyasi yarar sağlama amacıyla siyasi parti kapatma davasının açılmasının önüne geçme amacıyla konmuştur (Kanadoğlu, 2004, s. 255). Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına

verilen yetkinin genişliği eleştirilmiş, bu yetkinin Almanya örneğinde olduğu gibi parlamento ile paylaşılması gerektiği dile getirilmiştir (Özcan ve Yanık, 2011, s. 161). Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı açılacak olan davanın taraflarından biri olarak değerlendirilmekte, 2820 sayılı Kanun ve 6216 sayılı Kanun hükümlerine göre ceza muhakemesine paralel olarak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, iddianameye konu olayların araştırılması, soruşturulması konularında Cumhuriyet savcılarının tanınan yetkilere sahiptir. Dava ancak bir siyasi parti aleyhine açılabilir (Topaloğlu, 2013, s. 28).

1982 Anayasasının 153. maddesindeki hüküm amir olup Anayasa Mahkemesi kararları kesindir ve kanun yolu ön görülmemiştir. Fakat 6216 sayılı Kanunun 67. maddesi ile siyasi parti kapatma davalarında “yargılamanın yenilenmesi” kanun yolu ön görülmüştür. İlgili hüküm incelendiğinde usul açısından Ceza Muhakemesi Kanunu ön görülmüş ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararının yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden biri olduğu açıkça belirtmiştir. İlgili düzenleme yapılmadan önce bu konu Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Diğerleri / Türkiye Davası ile AİHM’e taşınmış ve Anayasa Mahkemesi, E.2003/6 (d. iş), K.2008/4, sayılı 08.01.2008 tarihli kararı (RG: 22.03.2008 T. 26824 S.) ile yargılamanın yenilemesini talebini incelemiş Ceza Muhakemesi Kanununun 321. maddesi hükmüne dayanarak esastan reddetmiştir. Siyasi parti kapatma davaları açısından AİHM kararının yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak düzenlenmesi demokrasi açısından olumlu gelişmedir (Aydın, 2009, s. 73). Siyasi Parti kapatma davalarında kapatma kararı neticesinde partinin tüzel kişiliği sona erecektir. Fakat tüzel kişiliğin ne zaman sonra ereceği konusu tartışmalıdır. Anayasa hükmünde açıkça düzenlendiği üzere iptal kararı ancak gerekçesi yazılınca açıklanabilecek olup siyasi parti kapatma davalarında ne Anayasa ne de kanunda bir düzenleme yapılamamıştır. Anayasa Mahkemesi bu konuda Fazilet Partisi kapatma davasında (Anayasa Mahkemesi, E.1999/2, K.2001/2, KT: 22.06.2001) gerekçeli karar açıklanmadan Refah Partisi davasından (Anayasa Mahkemesi, E.1997/1, K.1998/1, KT: 16.01.1998) farklı bir yöntem izleyerek karar tarihinde siyasi partinin tüzel kişiliğini sona erdirmiştir.

2. REFAH PARTİSİ’NİN KAPATILMASI

Cumhuriyet dönemi Türk siyasal yaşamını din-devlet-toplum ilişkileri ekseninde etkileyen ve bu ilişkileri değiştiren/dönüştüren en önemli siyasal hareketlerden birisinin “Millî Görüş Hareketi” (MGH) olduğu söylenebilir. Zira hareketin ortaya çıktığı 1960’lı yılların sonundan itibaren Türk siyasal yaşamı önemli ölçüde Millî Görüş davası etrafında örgütlenen siyasal oluşumlarca biçimlendirilmiştir. Bu bakımdan, öncelikle MGH’nin kısa tarihçesine değinmekte yarar var. Hukukçu bir babanın oğlu ve makine mühendisi bir akademisyen olan Millî Görüş hareketinin lideri Necmettin Erbakan’ın 1969 seçimlerinde Adalet Partisi’nden adaylığının reddedilmesi, sonrasında kendisinin Konya’da bağımsız olarak aday olması ve ciddi bir

oyla milletvekili seçilmesi hareketin tarihi açısından bir milat olarak görülmelidir. Bu tarihten sonra hem lider Erbakan'ın hem de arkadaşlarının özgüveni giderek artmış, hareketin karakterine özgü siyasal oluşumların kronolojik olarak birbirini takip ettiği bir süreç yaşanmaya başlamıştır. Önce, 1970'te Millî Görüş'ün ilk müstakil siyasal partisi olan Milli Nizam Partisi (MNP) kurulmuş, ancak parti Anayasa Mahkemesi tarafından "laik devlet prensiplerine aykırı" programı nedeniyle 1971'de kapatılmıştır. Ardından yine Erbakan ve arkadaşları tarafından 1972'de İslami kavramlara daha fazla vurgu yapan Milli Selamet Partisi (MSP) kurulmuştur (Yavuz, 2005, s. 592-3). MNP'ye göre daha uzun sürecek bir tecrübe olan MSP, önce Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), 1970'lerin sonunda da Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Adalet Partisi (AP) ile koalisyon kurduktan sonra 12 Eylül 1980'de diğer tüm partiler gibi kapatılmıştır. Darbe sonrası askeri rejimin uyguladığı siyasi yasaklar ve devam eden yargılamalar nedeniyle Necmettin Erbakan MGH'ne resmi olarak liderlik etmekten mahrum kalmış, bu nedenle hareket belirli bir süreliğine emanet isimler tarafından temsil edilmiştir (Baykal, 2021, s. 45).

Refah Partisi (RP) siyasi partilerin kurulmasına izin verilmesinin ardından Ali Türkmen başkanlığındaki heyet tarafından 19 Temmuz 1983'te kurulmuştur. Yapılan ilk kongrede genel başkanlığa Ahmet Tekdal seçilmiş, ancak cuntanın vetosu nedeniyle parti 6 Kasım 1983'te yapılan genel seçimlere katılamamıştır. Sonrasında 1984'teki yerel seçimlere katılabilen RP, Van ve Urfa belediye başkanlarını kazanmıştır. RP, 1987 yılından itibaren yapılan tüm seçimlerde oylarını artırmıştır. 1989 yerel seçimlerinde Konya, Maraş, Sivas, Şanlıurfa ve Van belediye başkanlıklarını kazanmış, 1991 genel seçimlerinde Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ve İslahatçı Demokrasi Partisi ile İttifak yapan parti %16,2 oy oranıyla oylarını ikiye katlamıştır. 1994 yerel seçimlerine geldiğinde %19,1'lik oy oranıyla İstanbul ve Ankara başta olmak üzere birçok büyük kentin belediye başkanlıklarını kazanarak ciddi bir başarı daha göstermiştir. Bu seçim sonucunda RP, toplumun farklı kesimleriyle olan bağını kuvvetlendirmek için belediyeleri en önemli merkezler olarak kullanmıştır (Yavuz, 2005, s. 596). Parti jargonunda yerel yönetimlerin yaptığı faaliyetler "hizmet siyaseti" olarak adlandırılırken, özellikle İstanbul ve Ankara büyükşehir belediyelerinin faaliyetleri toplumun geniş kesimlerinden takdir toplamıştır. Yavuz'a (1997, s. 72) göre 1994 yerel seçimlerden sonra RP belediye başkanları öncekilerden daha iyi hizmetler sunarak kamu hizmetlerini iyileştirmişler, belediyelerinde yolsuzluğu ve adam kayırmayı azaltarak sol ve sağdaki diğer partilerden daha profesyonelce hareket etmişlerdir. Nitekim Aralık 1995'te yapılan genel seçimlerde RP aldığı %21 oyla TBMM'ye 158 milletvekili göndererek ülke genelinde ilk kez birinci parti olmuştur. Seçimlerin ardından cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, isteksiz de olsa anayasal usulden dolayı hükümeti kurma görevini Erbakan'a vermek zorunda kalmıştır. RP ile Tansu Çiller liderliğindeki Doğru Yol Partisi (DYP) arasındaki koalisyon bir hükümet kuracak duruma gelse de bu ortaklık uzun soluklu olmamıştır. Aşağıda ayrıntılarına değinileceği üzere RP politikalarından rahatsız olan silahlı kuvvetlerin baskısıyla gerçekleşen 28

Şubat sürecinin sonunda iktidardan uzaklaştırılan Refah Partisi, hakkında açılan kapatma davası neticesinde 1998’de Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılmış ve lider Erbakan’la birlikte parti üst yöneticilerinden bazıları 5 yıl süreyle siyaset yasağına mahkûm edilmiştir.

2.1. Millî Görüş İdeolojisinin Bileşenleri

Erbakan, MNP ve MSP gibi RP döneminde de partisinin ideolojisini ifade etmek için “Millî Görüş” kavramını sürekli kullanmıştır. Söylem düzeyinde incelendiğinde “Millî Görüş” ideolojisinin iki ana kavram üzerine inşa edildiği ifade edilebilir. Bunlardan birincisi “ağır sanayileşmeye verilen önem (adil toplumun kurulması için ekonomik bağımsızlık), ikincisi ise manevi kalkınmanın (geleneksel İslam kimliğinin inşası ve korunması-inançlı bireyler yetiştirme) öncelenmesi olmuştur” (Yavuz, 2005, s. 591). Şerif Mardin’e göre ise “Millî Görüşün resmi doktrini şu üç başlıkta özetlenebilir: dini bir dünya görüşü, Türkiye’nin daha hızlı sanayileşmesi yolunda hamle ve halkçı bir ekonomik bölüşüm (adil düzen) ve sosyal ahlak” (Mardin, 2015, s. 105). Bu anlamda hareket dünya görüşü olarak, Türkiye’nin ağır sanayileşme hamleleri öncülüğünde kalkınmasını hedeflerken bu kalkınmanın yolunun maneviyatı yüksek, dindar (İslami hassasiyetlere sahip) ve bilhassa sosyal ahlakın temeli olan adalet duygusuna sahip bireyler yetiştirmekten geçtiğine inanmaktadır.

Partinin ideolojik kimliğini kavramlarla ifade etmek gerekirse, RP söylem düzeyinde hem muhafazakâr hem milliyetçi hem de İslamcı bir partidir. Parti, iç ve dış politikadaki söylemlerinde muhafazakâr tabanın bütün hassasiyetlerini dikkate alırken, “Millî Görüş” olarak lanse edilen söylem iç politikada daha çok milliyetçi bir tonla sunulmuş, dış politikada ise İslâm dünyasına öncülük edecek büyük Türkiye hedefi için İslamcı vurgular ağırlık kazanmıştır (Yavuz, 2005, s. 600). Dış politikada bu doğrultuda atılan en önemli adım şüphesiz D-8 olarak bilinen organizasyonunun Türkiye liderliğinde gerçekleştirilmesi olmuştur. 1997’de Erbakan liderliğinde ortaya çıkan D-8 Ekonomik İş Birliği Teşkilatı, sekiz Müslüman ülke (Türkiye, İran, Malezya, Mısır, Bangladeş, Endonezya, Nijerya, Pakistan) arasında AB benzeri ekonomik bir işbirliği tesis edilmesini amaçlamaktaydı. Halen devam eden organizasyonun, beklenen düzeyde olmasa da söz konusu ülkeler arasında mevcut ticaret ilişkilerine belirli bir oranda canlılık kazandırmıştır.

Millî Görüş Hareketi bir yandan dini/İslami bir dünya hayatını yaşamayı arzulayan bireylerin taleplerini karşılama amacı gütmüş, diğer taraftan toplumsal tabanın siyasette ve bürokraside temsil edilmesini amaçlamıştır. MGH, bu amaçlarını gerçekleştirme bakımından büyük ölçüde başarılı da olmuştur. Sahip olduğu ideolojinin laik cumhuriyetin resmi söylemleriyle birçok açıdan çelişmesi bakımından MGH, “hem muhalif merkez olmuş hem de çatısı altında toplanan kitlenin modernleşmesini sağlamıştır. Ayrıca, dinin siyasi alanda temsilini sağlayarak, dindar-muhafazakâr kesimlerin yerel ve ulusal düzeyde politikaya ve bürokrasiye katılmalarını

mümkün kılmıştır” (Yavuz, 2005, s. 591), Başka bir görüşe göre MGH, “dini argümanları siyasi bir dile tahvil ederek, İslam’ı bir dizi sembolik söylem aracılığıyla kamusal alana tercüme etme başarısını gösterebilmiştir” (Subaşı, 2020, s. 171). Bu açıdan MGH’nin dindar muhafazakâr kitlelerin özellikle cumhuriyet döneminde yaşadığı dışlanmışlık duygusunu kırmaya çalışarak sahip olunan pasif vatandaş kültürünü değiştirmeye başladığı, bunun yerine siyasi merkezi yönetmeye talip, daha özgüvenli ve aktif bir vatandaş kültürüne doğru dönüşümü başlattığı söylenebilir.

2.2. Sosyo-Politik Zemin ve Ekonomide Paradigma Değişimi

Türk siyasal kültürünün karakteristik özelliklerinin MGH ekseninde örgütlenen siyasal partiler için de geçerli olduğu ifade edilebilir. Bu anlamda tıpkı MNP ve MSP gibi RP’nin örgütlenmesi ve parti içi siyaset süreci, diğer partilere benzer şekilde ve büyük ölçüde lider odaklı olmuştur. Bu lider ise tartışmasız Necmettin Erbakan’dır. Türk siyasal geleneğinde alışlageldiği üzere RP’de de parti içi muhalif görüşlerin etkinliğinden ve liderlik pozisyonları için rekabetçi seçimlerden bahsetmek mümkün değildir. Bununla beraber RP’nin güçlü bir taban örgütlenmesine sahip olduğu söylenebilir (Tanıyıcı, 2003, s. 469). Gerçekten de RP’ni ortaya çıkaran ve gelişmesini sağlayan esas etkenin partiye umut bağlayan kitlelerin güçlü desteği olmuştur. Bu anlamda yaygın kanaat olarak partinin seçmen kitlesinin çoğunlukla “taşradaki küçük esnaf, zanaatkâr ve çiftçilerden” (Yavuz, 2005, s. 593) oluştuğu savunulur. Gülalp’e (2001, s. 444-5) göre MNP’den beri devam eden ve RP’nin de dayandığı toplumsal zemin çoğunlukla üç sınıftan meydana gelmektedir. Bunlar sırasıyla, küçük ve orta ölçekli taşralı işletmelerden oluşan kapitalist sınıf, muhafazakâr ve taşra kökenli üniversite mezunlarından oluşan profesyonel orta sınıf, şehirlere yeni göç eden ve güvenli iş bulamayanlardan oluşan işçi sınıfı. RP’yi destekleyen toplumun bu farklı kesimleri, Kemalizm’e karşı ortak muhalefetlerinde ve daha çok İslami bir kimlik iddiasında birleşmekteyken, RP bu farklı güçleri tek bir çatı altında tutmayı başarmış ve statükoya karşı güçlü bir muhalefet hareketi olarak ortaya çıkmıştır (Gülalp, 2001, s. 444-5). Öniş (1997, s. 763) de benzer şekilde RP’nin yoksul ve dışlanmış tabakalar -neoliberal yeniden yapılanma sürecinin kaybedenleri- arasında sınıflar arası bir koalisyon olarak ortaya çıktığını savunmakta ve RP’nin dayandığı sosyal zemini farklı sosyo-ekonomik sınıflardan oluşan dikey bir blok olarak düşünmektedir.

Başlangıçta İslami hassasiyetlere sahip bir oluşum olarak öne çıkan ancak zamanla farklı toplumsal kesimlerin siyasal tercihi konumuna yükselen RP’nin kitlesel bir siyasi hareket haline gelmesinde çok sayıda faktör etkili olmuştur. 1991 seçimleri sonucunda parti sisteminin parçalanması, gelirin eşitsiz dağılımı ve devletin ahlaki otoritesindeki düşüş (Öniş, 1997, s. 763) bu faktörlerden en önemlileridir. Özellikle 1980 askeri darbesinden sonra MGH’nin RP çatısı altında yeniden siyasal bir parti olarak örgütlenmesi, 1987 yılından sonra Erbakan’ın siyasete tekrar dönüşü ve “adil düzen” söyleminin

pozitif etkisi İslâmcı hareketin RP etrafında konsolidasyonunu sağlamıştır. Diğer taraftan iktidardaki merkez sağ siyasetin yorgunluğu, sol partilerin adalet taleplerini karşılama kapasitesinin düşüklüğü 1990'lı yıllarda RP'yi siyasetin yeni adresi haline getirmiştir (Baykal, 2021, s. 45). Adil Düzen ve çoğulcu demokrasi söylemleri bağlamında inanç hürriyeti, eğitim hakkı, işçi ve memur hakları, terör meselesi, Kürt sorunu, dışlanan gruplar, temiz siyaset ve serbest piyasa konularında yeni bir dil geliştiren RP kendisini iktidara götüreceği süreci hızlandırmıştır (Baykal, 2021, s. 52). Özellikle “adil düzen” söyleminin içeriği tatmin edici şekilde doldurulmasa dahi kavramın olumlu imajı toplumsal karşılık bulmakta hiç zorlanmamıştır.

Adil düzen söyleminin soyut sınırlarına rağmen halk nezdinde bu derece güçlü bir karşılık bulmasının nedenleri ne olabilir? MGH üzerine kapsamlı çalışmaları bulunan Yavuz'a (2005, s.597) göre dönemin siyasi ve ekonomik koşulları kendisini dışlanmış hisseden ve adalet talep eden geniş halk kitleleri açısından adil düzen söylemini satın almaya hazır bir sosyo-politik zemini zaten oluşturmuştur. Hareketin 1960'ların sonundan itibaren giderek yükselişini sosyo-politik zeminin müsait olmasına, lider Erbakan'ın ve RP kadrolarının da bu zeminin sağladığı fırsatları oldukça iyi kullanmasına bağlayabiliriz. Ayrıca RP'nin kullandığı söylemlerin dönemin şartları gereği toplumun belirli kesimlerinin ilgisini cezbediği açıktır. Partinin bu söylemlerinden birisi de Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik sürecine ilişkindir. RP, 1987'de Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde yapılan başvuruya bir devlet politikası haline gelen Türkiye'nin AB'ne tam üyelik sürecine açıkça karşı çıkan politik bir söylem geliştirmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin ekonomik geri kalmışlığının asıl sebebinin kültürel yozlaşma olduğunu ve bunun de “Batılılaşma” çabalarından kaynaklandığı savunulmuştur. Bu nedenle parti söyleminde batılılaşma sürecinin devamı olarak görülen AB üyelik sürecine açık bir karşıtlık görülmüştür. RP, bunun yerine ekonominin korumacı tedbirlerle geliştirilmesine ve büyük şirketlere karşı küçük işletmeci ve sanayicinin desteklenmesi taraftarı olmuştur. Diğer taraftan RP programına göre ekonomik geri kalmışlığın aşılabilmesi ve gelir dağılımının düzelmesi için en temelde işini iyi yapan inançlı/dindar bireylere ihtiyaç vardır (Yavuz, 2005, s. 593). Maddi kalkınmanın temelini öncelikli olarak manevi kalkınmadan geçtiği görüşünden hareketle RP için dindar ve inançlı birey yetiştirilmesine öncelik verilmesi daima önemsenmiştir. RP kadrolarının ve partinin toplumsal tabanının İmam Hatip Okulları, Kur'an kursları ve başörtüsü konularında gösterdiği hassasiyet, maneviyatı güçlü bir gençlik yetiştirilmesine verilen önemden kaynaklanmaktadır.

Millî Görüş Hareketi'yle ilgili sıkça dile getirilen iddialardan birisi de başta lider Erbakan olmak üzere hareketin üyelerinin tarikat/cemaat bağlantısına ilişkindir. Erbakan'ın özellikle gençlik yıllarından itibaren Nakşibendilik tarikatının lideri Mehmed Zahid Kotku'nun etkisi altında kaldığı bilinmektedir. Ayrıca Nakşibendilik tarikatının ülke genelinde sahip olduğu sosyal ağ sayesinde MGH'nin partilerine siyasi ve ekonomik

gereksinimler konusunda destek olduğu söylenebilir (Mardin, 2015, s. 106). Bununla beraber, paradoksal olarak Erbakan siyaset yaparken cemaat ve tarikatları açıkça karşısına almaya da bunlarla olan ilişkisinde belirli bir mesafeyi korumaya özen göstermiştir. Özellikle Fethullah Gülen grubu ile RP lideri Erbakan arasında sürekli bir mesafenin olduğu MGH tabanı tarafından açıkça bilinmektedir. Benzer bir mesafe “Süleymanlılar” olarak bilinen grup için de geçerlidir. İsmail Kara’ya (2019, s. 64) göre bu mesafenin temel nedeni Erbakan’ın cemaatlere/tarikatlara yönelik tavrıdır. Bu teze göre Erbakan partisinin sadece cemaatlerden devşirdiği güçle ayakta kaldığı yorumuna ve bunun getireceği yüklere muhatap olmamak için gayret göstermiş, bu nedenle de MNP’den bu yana cemaatler ve tarikatlar doğrudan ve alenen RP’ni desteklemekten yana tavır koymamışlardır. Başka bir deyişle, sistem karşısında yumuşak karınları çoğaltacak ve parti içi güç ilişkilerinin yönetilmesini zorlaştıracığından, Erbakan cemaatlerin desteğine sahip olmanın getireceği yükleri üstlenmek istememiştir. Cemaatler/tarikatlar ise aksine, Cumhuriyet devrinde yasaklamalar ve tutuklamalarla dolu zor şartlarda varlıklarını sürdürebilmek için devamlı surette siyasi bir şemsiyeye (ya da devlet desteğine) ihtiyaç duymuşlar, bu nedenle iktidara en yakın sağ partiyi (DP, AP, ANAP, AK Parti) desteklemişlerdir. Ancak söz konusu RP olduğunda, “kazansa bile iktidarı onlara vermezler, bunlar kazanırsa ihtilal olur” anlayışının cemaatler üzerinde baskı kurması (Kara, 2019, s. 65-66) cemaatlerin Erbakan’a açıktan destek vermesine mâni olmuş ve bu durum hareketin cemaatlerle ilişkisinde sürekli bir gerilim unsuru oluşturmuştur.

Sosyo-ekonomik bakımdan değerlendirildiğinde MGH’nin özellikle RP döneminde kendi esnaf ve zanaatkar kitlesini ciddi bir dönüşüme tabi tuttuğu görülmektedir. RP, önceki düşüncesinin aksine devletçi ve korumacı politikalarından vazgeçerek piyasa ekonomisine taraftar olmaya başlamıştır. 1994’ten sonra kazandığı yerel yönetimler kanalıyla desteklediği Anadolu sermayesinin kurduğu gazete, dergi ve TV kanalları MGH ideolojisine kamuoyu desteği sağlamaya başlamıştır (Yavuz, 2005, s. 598). RP’nin sunduğu ekonomik genişlemeden en çok küçük ölçekli şirketler yararlanmış ve bu işletmeler Avrupa pazarında büyük işletmelere karşı çıkarlarını savunmak için Müstakil Sanayici ve İş adamları Derneği’ni (MÜSİAD) kurmuşlardır. Türk Sanayici ve İş adamları Derneği’nin (TÜSİAD) devlet destekli tekelinin yarattığı rekabetsiz ortama karşı koymak için MÜSİAD, Türk ekonomisinin tam liberalleşmesini ve özelleştirilmesini savunmuştur. Böylece ortaya çıkan Anadolu burjuvazisinin ideolojisi sosyal olarak İslami iken, ekonomik olarak liberaldir (Yavuz, 1997, s. 72). Buna karşılık ekonomik alanda tekeli kırılan TÜSİAD, 28 Şubat sürecine vereceği açık destekle siyaseti doğrudan etkileme gücüne yeniden kavuşmayı hedeflediği kadar kendisine rakip olarak ortaya çıkan Anadolu burjuvazisini yok etmeyi amaçlayacaktır.

2.3. 28 Şubat Süreci ve Kapatılmaya Giden Yol

Türk siyasal hayatında “post modern darbe” olarak adlandırılan 28 Şubat Süreci, aslında 1994 yerel seçimleri ile yükselişe geçen Millî Görüş Hareketi’nin siyasal temsil sembolü olan RP’nin kapatılmasına yönelik başlatılan eylemleri ifade etmek için kullanılmaktadır. 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan Millî Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısı ile başlayan süreç, devlet seçkinlerinin dini, sosyal, ekonomik ve siyasi gruplar üzerinde benzeri görülmemiş baskısını ve bir siyasal partinin yasaklanmasını içermektedir (Tanıyıcı, 2003, s. 478). Süreç, bir siyasal partinin toplumsal etki araçlarının tamamının laik rejim aleyhine ciddi birer tehdit olarak tanımlanmasıyla başlamış, bu tehditleri bertaraf etmek amacıyla sert bir mücadele süreci başlatan askeri bürokrasinin öncülüğünde, medya temsilcileri ve yüksek yargı bürokrasinin de katkılarıyla sonuçlanmıştır.

Aslında 28 Şubat sürecine yol açan gelişmelerin RP’nin 1994 yerel seçimleriyle başladığı söylenebilir. Parti, yerel seçimlerin ardından başarısını daha da artırarak 1995 genel seçimlerinden birinci parti olarak çıkmıştır. Genel seçimleri kazanan RP’nin diğer partilerle koalisyon kurması siyasal elitler tarafından engellenmeye çalışıldıysa da bu başarısız olmuştur. Sonrasında kurulan REFAH-YOL hükümeti ise ana akım medyanın yoğun muhalefetiyle karşılaşmış ve RP medya aracılığıyla kendi lehine bir kamuoyu oluşturma sorunu yaşamıştır (Akın ve Buçukçu, 2019, s. 125). Aksine, hükümet aleyhindeki sosyal psikolojiyi destekleyecek medya yayınları bu süreçte ağırlık kazanmaya başlamıştır. İstanbul’da Taksim meydanına cami yapılmasına ilişkin tartışmalar, Erbakan’ın başbakanlık binasında tarikat şeyhlerine verdiği iftar yemeği, yine Erbakan’ın Kuzey Afrika gezisi sırasında Libya lideri Muammer Kaddafi’nin Türkiye Cumhuriyeti devletine yönelik eleştirel ifadeler kullanması, bazı RP’li milletvekillerinin laikliğe karşı beyanatları ve üniversitelerde başlayan başörtüsü eylemlerine RP’li milletvekillerinin destek vermesi gibi gerekçeler ana akım medyada sürekli gündemde tutulmuştur.

Bütün bunlar devam ederken Ocak 1997’de Sincan Belediyesi tarafından düzenlenen Kudüs gecesine İran büyükelçisinin de davet edilmesi ve programda cihat kavramını ön plana çıkaran bir tiyatro temsilinin sergilenmesi bardağı taşıran son damla olmuştur. Hadiseden sonra askerler tanklarla ilçe merkezinden geçiş yapmıştır. Bütün bu gelişmeler üzerine 28 Şubat 1997 tarihinde toplanan MGK toplantısında “rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere karşı alınması gereken tedbirler” başlığı altında 18 maddeden oluşan bir dizi karar alınarak bu kararların hükümet tarafından derhal uygulanması tavsiye edilmiştir. MGK toplantısında verilen mesaj ise alınan kararların uygulanmaması halinde hükümetin istifa etmesi gerektiği idi. Başbakan Erbakan başlangıçta direndiyse de karar metnini imzalamak durumunda kalmıştır. Çok geçmeden Genelkurmay Başkanlığı’nda yüksek yargı üyeleri, askeri ve sivil bürokratlar ve üniversite rektörlerine irtica brifingleri verilmeye başlanmıştır. Mayıs 1997’de Yargıtay Başsavcısı Vural

Savaş RP'nin "laikliğe aykırı eylemlerin odağı haline geldiği" iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'nde parti aleyhine kapatma davası açmıştır. Bu gelişmeler üzerine iktidar ortağı DYP'den bazı bakan ve milletvekilleri istifa ederek muhalefet partilerine geçmeye başlamıştır. Nihayet 18 Haziran 1997'de Erbakan başbakanlıktan istifa etmiştir. Böylece REFAH-YOL hükümeti sona ermiş ve yerine 28 Şubat'ta alınan MGK kararlarını sıkı sıkıya uygulayacağını taahhüt eden Mesut Yılmaz'ın başbakanlığında ANASOL-D hükümeti kurulmuştur. RP aleyhine açılan kapatma davası 16 Ocak 1998'de sonuçlanmış, Anayasa Mahkemesi RP'yi "laikliğe karşı eylemlerinden" dolayı kapatarak Erbakan başta olmak üzere partinin üst düzey yöneticilerine 5 yıl süreyle siyaset yasağı getirmiştir.

TSK'nın üst düzey komuta kademesinin öncülüğünde yargı, basın ve TÜSİAD iş birliğinde yürütülen 28 Şubat sürecinin esas amacı, Millî Görüş Hareketi'nin 1990'ların ortalarından itibaren giderek genişleyen imkân alanlarını daraltmak ve kamusal alandaki İslami temsilin önüne geçmekti. Bu bağlamda RP'ye yöneltilen en temel eleştiri partinin "demokrasi" ve "laikliğe" yönelik bir tehdit oluşturduğuydu (Yavuz, 2005, s. 600-601; Baykal, 2021, s.45). Bu nedenle devletin sahibi olduğunu iddia eden Kemalist elitler laikliği devlet ideolojisinin özü olarak gördüklerinden, kendilerine göre laik cumhuriyete yönelik ortaya çıkan bu tehdidi bertaraf etmek için harekete geçmiştir. 28 Şubat 1997'de başlayan ve RP'nin kapatılmasıyla sonuçlanan süreç partinin dindar/muhafazakâr seçmen kitlesi üzerinde ağır travmalar yaratmıştır (Tanıyıcı, 2003, s. 478). 27 Mayıs 1960'tan beri süregelen askeri darbe geleneği bu sefer başka bir formatta (post modern) gerçekleşmiş ancak neticede halk iradesinin iktidarda temsil edilmesine bürokratik elitler bir kez daha tahammül edememiştir. Görünüşteki gerekçe daha öncekilerde olduğu gibi "irtica" tehdidi olarak ileri sürülse de gerçekte 28 Şubat askeri müdahalesinin ekonomi-politik hassasiyetlerden kaynaklandığı ifade edilebilir. Bu anlamda 28 Şubat sürecinin gerçek amacının "ekonomi, eğitim ve medyada gittikçe güçlenen İslâmî oluşumları temizlemek" olduğu ve Anadolu sermayesinin gelişmesinden rahatsız olan İstanbul-eksenli burjuva örgütlenmesi TÜSİAD sürecin en büyük destekçileri olarak darbecilerin yanında yer aldığı görülmektedir (Yavuz, 2005, s. 601). Sonuç olarak yargı, TSK ve medya gibi rejimin ideolojik aygıtları tarafından baskılanan, bu süreçte tabir yerindeyse "kafeste siyaset" yapmak zorunda bırakılan (Baykal, 2021, s. 55) Millî Görüş Hareketi ve RP, kurulduğu günden beri Kemalist seçkinler tarafından sürekli bir tedirginlik/tehdit kaynağı olarak görülmüş ve bunun bir sonucu olarak zamanı geldiğinde kapatılarak cezalandırılmıştır (Subaşı, 2020, s. 171).

Yukarıda değinildiği üzere 1995 seçimleri ile başlayan *Refahyol* hükümetini kurulması sürecini de barındıran bir dizi olay neticesinde Refah Partisine kapatma davası açılmış ve Anayasa Mahkemesi'nin 16.01.1998 tarihli kararıyla Refah Partisi kapatılmıştır. Parti kapatma davalarının Refah Partisi özelinde; siyasi olarak Kemalist bürokratik elitlerin irtica iddiası,

ekonomi-politik bağlamda İstanbul-eksenli burjuva karşısında Anadolu sermayesinin nüfuz kazanmasının neden olduğu rahatsızlık, toplumsal açıdan İslami kökenli, taşralı, küçük ve orta ölçekli kapitalist sınıfın ve üniversite mezunu profesyonelleşmiş orta sınıfın demokratik desteği, eğitim, medya gibi alanlarda gün geçtikçe güçlenmesinin yarattığı endişe ve hukuken “laiklik karşıtı eylemlerin odağı haline gelme” şeklinde meşrulaştırıldığı görülmektedir. Çalışmanın önerisi bu bağlamda ortaya çıkmaktadır; siyasi, ekonomik, toplumsal ve hukuki zeminde yürütülen bu anlamlandırma çabalarına felsefi bir yaklaşım da eklenebilir. Felsefi temelde bir açıklamaya geçmeden önce belirtmek gerekir ki Refah Partisi özelinde Türkiye’de parti kapatma davalarının düşünsel zemini Batı’dan farklı bir teori üzerine inşa edilmiştir. Siyasal partilerin kapatılması Batı toplumlarında genel olarak² demokrasiyi korumak amacıyla uygulanan bir önlem olarak karşımıza çıkmaktadır³. Türkiye özelinde ise siyasi partilerin kapatılması demokratik kaygılardan ziyade rejimi korumaya yönelik bir tutumdur. Bu bağlamda Türkiye’de karşılaştığımız parti kapatma süreçlerini açıklamak için militan demokrasi uygulamaları yeterli ve doğru teorik zemini sağlamamaktadır. İşbu noktada “kurucu dışarı” temelinde felsefi bir bakış açısı tercih edilmiştir. Çalışmada militan demokrasi/kurucu dışarı dikotomisi üzerinden bir tartışma yapılacak olup ardından Refah Partisi özelinde Türkiye’de parti kapatma davalarının anlamlandırılması çabasına felsefi bağlamda “karar verilemezlik” kavramı eklenilecektir.

3. PARTİ KAPATMALARIN MEŞRULUK SORUNU: DEMOKRASİ-REJİM İKİLEMİ

Demokrasiyi koruma güdüsüyle ortaya çıkan “Militan Demokrasi” kavramı Almanya’da Bonn Anayasası’nda “kendini savunabilen demokrasi” anlamına gelen “Wehrhafte Demokratie” şeklinde karşımıza çıkar. Militan demokrasi, demokratik sistemi tehdit eden, zarar veren veya onu ortadan kaldırmayı amaç edinen siyasal partilerin kapatılmasını elzem gören bir yaklaşımdır. Bu bağlam aynı zamanda en fazla eleştirildiği kısımdır; demokrasi kendisini korumak uğruna temel değerlerinden biri olan siyasi partilerin varlığını sonlandırmaktadır. Militan demokrasi, Almanya’da ortaya çıkmasına neden olan Nasyonal Sosyalist Parti dönemindeki fikirlere (Hakyemez, 2000; Hakyemez, 2001), demokrasiyi tehdit eden diğer dünya

² İspanya’da ETA’nın siyasi kanadı olarak bilinen milliyetçi bir siyasi parti olan Batasuna, terör örgütüyle olan ilişkisi nedeniyle açılan davaların ardından 2013 yılında alınan karar gereği kapatılmıştır. Partinin kapatılmadan önce almış olduğu siyasi yasaklar alması Aryes (2004) tarafından İnsan Hakları Avrupa Konvansiyonu çerçevesinde çözümsüzlük olarak ele alınmış. Yine benzer biçimde konunun demokrasi ile olan ilişkisini vurgulamak üzere Bourne (2013), Batasuna’nın neden kapatıldığını irdelemiştir.

³ Avusturya’da 1987 yılında Anayasa Mahkemesince Nationaldemokratische Partei aşırı sağcı eğilimlerinden dolayı yasadışı ilan edilmiştir. Benzer bir biçimde yine Avusturya’da 2000’li yılların başında koalisyon hükümeti ortağı Freiheitliche Partei Österreichs aşırı sağcı eğilimleri nedeniyle AB üyesi 14 ülke tarafından tepkilere maruz kalmıştır. 2004 yılında Belçika’da Flaman Vlaams Blok ırkçılık ve yabancı düşmanlığı nedeniyle para cezasına çarptırılmıştır (Albayrak Coşkun, 2008, s. 143-144). Kapatma cezalarının yanı sıra çeşitli yaptırımlarla, demokrasiyi tehdit eden partiler kendini feshetmeye zorlanmıştır.

görüşlerine karşı tutum sergilemektedir. Diğer bir ifadeyle liberal, muhafazakâr, aşırı olmayan milliyetçilik, vb. dünya görüşlerini kabul eden ve onaylayan bir tavrın genel yansımasıdır. Bir önlem alma biçimi olarak militan demokrasinin kurumsallaşması ve meşrulaştırılması her türlü siyasi aşırılığa karşı strateji, minimum makullük ve kısıtlama eşiğidir. Çünkü o, genelleştirilmiş düzeni istikrara kavuşturma fikrinin bir yansımasıdır (Frankenberg, 2012, s. 7). Militan demokrasi, bazen “savunma demokrasisi” veya “mücadele demokrasisi” olarak da adlandırılır. İlk bakışta illiberal eğilimlere karşı önlemler almaya istekli, demokratik rejimi yok etmeye yönelik demokrasiyi, demokratik araçlarla sonlandırma amacındadır. Militan demokrasinin kökenleri St. Just’un ünlü “özgürlük düşmanlarına özgürlük yoktur” ilkesinde yatar. Militan demokrasi özel ifadesi ilk olarak 1930’ların ortalarında sürgündeki Alman siyaset bilimcisi Karl tarafından kullanılmıştır. Bir Avrupa ülkesinin otoriter hareketler tarafından ele geçirildiği bir zamanda liberal demokrasiyi ortadan kaldırmak veya en azından kesin olarak zayıflatmak için seçimleri kullanarak yönetim güç kazanmıştır (Müller, 2012, s. 1-2).

Militan demokrasi, demokratik sistemin demokratikliğinin yitilmesi endişesi ile ortaya çıkan ve son tahlilde demokrasinin salahiyeti için demokratik olmayan bir uygulamayı – parti kapatmayı – tercih eden bir yaklaşımdır. Bu çerçevede ana temaya dönülecek olursa Türkiye’de parti kapatma uygulamalarının en başından beri demokratik kaygılardan kaynaklanmaması nedeniyle Batı’dan farklı bir güzergâhı tercih ettiğini söyleyebiliriz. Hukuki ve politik bir perspektiften tarihsel sürece bakıldığında yapılan; partilerin etnik bir amaç gütmelerinin önünü kesmek (Tikveş, 1971, s. 128), belirli bir sınıfın çıkarını temsil etmemeleri ve dini sömürünün önüne geçmek (Heper, 2006, s. 98) gibi düzenlemeler aslen demokrasiyi değil rejimi korumaya yönelik olduğunu destekler niteliktedir. Bahsi geçen farklı güzergâh ise kurucu dışarı ile ilişkilidir.

Kurucu dışarı kavramı Staten (1986) tarafından dile getirilmiş olup, kurucu kadroları karşıtlığına yerleştirdiği *öteki* üzerinden kendisini meşrulaştırmaya veya daha çok meşrulaştırmaya çalıştığı bir fenomen şeklinde tanımlanabilir. Mouffe (2001, s. 32; 2015, s. 25-26) kurucu dışarısını tanımlarken toplumsal nesnellüğün politikliğine vurgu yapıp, bu kuruluş sürecini yönetenlerin mutlaka bir dışlamaya ihtiyaç duyduğunu dile getirmiştir. Ötekinin belirlenmesi üzerinden yapılan bu dışlama tabii olarak biz/onlar veya dost/düşman gibi ayrışmalara neden olmaktadır. Kurucu dışarı kavramı, özellikle devrim sonrası dönemlerde ortaya çıkan siyasi süreçlerde karşımıza çıkar. Devrim veya siyasi dönüşüm sürecinde, mevcut iktidarın dışarıda bıraktığı veya mevcut düzende yeri olmadığı düşünülen gruplar ve aktörler, kurucu dışarı olarak tanımlanabilir. Her bir farklılık çeşitli kimliklerin oluşmasını, her bir tarafın bu kimlikleri onaylaması ve aralarındaki ilişkiselliği kabul etmesi kurucu dışarısının oluşumundaki ontolojik temeldir (Mouffe, 2008, s. 13). Kurucu iktidar hegemonik gücünü

kullanarak oluşturmaya çalıştığı politik kimliklerin içerisine kolektif kimlikleri dahil ederken, dışarıda kalanları ise *diğer* olarak tanımlamaktadır. Laclau ve Mouffe tarafından politik kurama tanıtılan *kurucu dışarı* kavramı, ontolojik temele sahip olmaması durumunda kimlik oluşumunun “içeriyle ortak bir ölçüye sahip olmayan radikal bir dış” karşısında gerçekleşmesi gerektiğini savunur. Kurucu dışarı kavramı, Kıta Avrupası politik kuramda yaygın bir şekilde benimsenmiştir ve aynı zamanda genel sosyal kuram ve ampirik sosyal araştırmada da giderek daha fazla kullanılmaktadır (Richter, 2019, s. 217).

Burada asıl dikkat edilmesi gereken durum kurucu iktidarın karşıtlığına yerleştiği ötekinin kendisini ifade etme biçiminin nasıl olacağıdır. Siyasal ve toplumsal hayatta kaçınılmaz olarak karşılaşılan çatışma ortamı, şiddet içeren bir antagonizma mı olacaktır yoksa fikirsel düzeyde bir çatışma anlamında agonizma mı olacaktır? Modern devletlerde kurucu iktidar ile öteki arasında şiddet içeren bir mücadele biçimi var ise bu gayrimeşru, politik düzlemdeki çatışma ise meşru bir yöntem olarak belirlenmiştir. Gerçekten de *kurucu dışarısının* kuramsallaştırılması, farklılık bağlamında her zaman olası bir çatışmanın ya da bölünmenin kabul edilmesinde belirleyici bir rol oynar. Onu her zaman olumsuzlayabilecek bir *kurucu dışarı* olmadan hiçbir varlığın olamayacağı kabul edildikten sonra artık antagonizmanın, çatışmanın, bölünmenin sözde defedildiği bir düzen yaratmak olanaksızdır. Dolayısıyla, *kurucu dışarısının* kuramsallaştırılması yoluyla Laclau, en az üç noktaya değinir. İlk olarak, *kurucu dışarı* kavramı, farklılığı toplumsalın oluşumunun koşulu olarak onaylar ve böylece ötekiliğe karşı geçirimsiz (impermeable) kalmayı başaran *olumlu* bir kendilik mitinden ayrılır. Aslında bu iddia, zorunlu olarak farklı ilişkiler yoluyla kurulduğu anlaşılan politik alan için de geçerlidir. İkincisi, *kurucu dışarı* mefhumu, varlık ile onun *kurucu dışarı* arasındaki farklı ilişkinin her zaman var olan bir antagonizmaya dönüşme olasılığını vurguladığı için, politik olanı anlamada temel teşkil eder. Bu nedenle, herhangi bir *sağlıklı* siyasi alandan çatışma, mücadele veya direnişin ortadan kaldırılmasını savunan görüşün aksine, Laclau antagonizmayı siyasetin tam da koşulu olarak yüceltir ve onun sürekliliğini sağlamaya çalışır. Üçüncü olarak, Laclau'nun herhangi bir varlıkta ikamet eden *kurucu dışarısını* vurgulaması, onun olumsuzluğunu ve radikal tarihselliğini ileri sürmek anlamına gelir. Diğer bir deyişle, *kurucu dışarı* her zaman sosyal ve siyasi alanı tehdit eder (Dapía, 2000, s. 11-12).

Kurucu dışarı, kökeninde barındırdığı karşıtlık vurgusu, tarihsel çatışma ve hegemonik tavrı gibi özelliklerinden dolayı Türkiye özelinde Cumhuriyetin kurucu kadroları tarafından dışlanan İslam ve İslam ile ilişkilendirilmiş tüm unsurları kapsamaktadır (Kahraman, 2009, s. 129-130). Kimlik oluşturma, siyasi, ekonomik ve toplumsal sınırların belirlenmesinde Kemalizm ile İslam arasındaki bu gerilim (Kubilay, 2010), Türk siyasal hayatındaki farklı örneklerde olduğu üzere Refah Partisi özelinde parti kapatma davalarının demokratik kaygılardan ziyade rejimi koruma iddiasıyla

vuku bulunduğunu destekler niteliktedir. Diğer bir ifadeyle parti kapatma davaları hukuki olmakla birlikte aynı zamanda siyasi, ekonomi-politik ve sosyo-politik bir süreçtir. Burada asıl sorunsal, parti kapatma davaları siyasal, ekonomik, toplumsal ve hukuki anlamda bu denli kapsayıcı bir alana sahipken hegemonik gücü elinde bulunduran bürokratik elitler parti kapatma davaları neticesinde, kapatılan partilerin yönetici kadrolarının, dünya görüşlerinin, örgütlenmelerinin ve tabanının benzer değerlere sahip yeni parti kurmasının öne geçecek önlemler almıyorlar? İşbu noktada bu sorunsalı doğru bir biçimde açıklamak için Derrida'nın karar verilemezlik kavramı elverişli bir araç olacaktır.

4. PARTİ KAPATMA DAVALARINA KARAR VERİLEMEZLİK KAVRAMI BAĞLAMINDA FELSEFİ BİR YAKLAŞIM

Karar verilemezlik politik/felsefi bir bakış açısı olarak nitelendirilebilecek bir kavramdır. Derrida (1988, s. 116) etik ve politik zeminde alınan her bir kararın daha önceki karar verilemezlik tecrübelerinden geçtiğini, doğru ve adil karara ancak bu süreçlerden geçilerek ulaşılabileceğini savunmaktadır. Derrida sık sık tüm karar alma süreçlerine dahil olan kurucu bir karar verilemezliğe işaret eder. Bir kararın, eğer gerçekten bir karar olacaksa, onun için önceki tüm hazırlıkların ötesinde bir sıçramayı içermesi gerektiğinde ısrar eder (Reynolds, 2002, s. 450). Derrida, karar verilemezliğin herhangi bir siyasi eylem anlayışı ve dünyamızdaki adalet olasılığını anlamak için ne kadar önemli olduğunu vurgular (Bates, 2005, s. 2). Derrida'ya göre, karar diye bir şeyin var olmasının felsefi olasılığı, *karar verilemezlik* olarak adlandırdığı bir önceki koşula dayanır. Derrida, bir kararın bu şekilde adlandırılabilmesi için bir tür seçim içermesi gerektiğini öne sürer; gerçek bir karar ancak kişi eylem biçimleri için farklı olasılıklarla karşılaşır alınabilir. Bu nedenle, kararlar, bir eylemin sonucunu belirtmek veya tahmin etmek amacıyla bir heuristik (sezgisel) formülün veya hesaplamanın uygulanmasıyla ilgili değildir. Bir örgütsel onay tarafından desteklenen hesaplanabilir bir programın uygulanmasına karşı çıkan karar verilemezlik bu mekanik tavrı reddeder. (Clegg, vd., 2007, s. 399). Bununla birlikte, Derrida'ya göre gerçek veya özgür bir karar farklı özelliklerle işaretlenir: “Karar anı, bilim ve vicdan tarafından önceden yönlendirilmiş olsa bile her türlü bilgiye, her türlü teorik belirlemeye karşı heterojen kalmalıdır” (Derrida, 1997, s. 219). Kararın şartı karar verilemezliğin kendisidir. Karar verilemezlik ile var olan karar her an yeniden kurulmaya hazırdır yani yıkıma veya dağıtmaya yakındır. Karar verilemezlik ne salt olarak bir salınımdır ne de salt bir gerilimdir karar verilemezlik hesaplanabilir ve kurala bağlı bir düzene yabancı olma deneyimidir (Mouffe, 2016). Diğer bir ifadeyle karar verilemezlik karar vermenin ön koşuludur. Önkoşul yerine getirilmeden alınan ivedi kararlar bünyesinde çeşitli sorunları barındırır. Çünkü karar düzeni sürdürme eğilimindedir (Cengiz, 2007, s. 78).

Hızlı bir biçimde karar verme eğilimi kararın yanlış olmasına neden olabilir. Derrida adaleti, karar verilemez olanın deneyimi olarak görür (Mouffe, 2016, s. 9). Yanlış karar adaletten uzaktır. Bu tarz bir karar vermenin yanlışlığından kaçınmak için karar verilemezliğe karar verip sorunu anlamak, anlamlandırmak için zaman kazanılabilir. Böyle bir karar verilemezlik olumsuz bir durum değildir aksine politik olanın doğası gereği kaçınılmazdır. Karar verme durumu baskı altında olduğu zamanlarda verilen karar mutlak bir sınır ve etki içerisinde olduğundan bağımsız ve doğru bir karar verilmez (Alan Sümer, 2014, s. 40). Karar verilemezlik önceden belirlenmiş katı bir zemin değil aksine bir zemin eksikliğidir. Düzenin oluşturulmasında karşılaşılan sorunların ortak bir karara bağlanamadığı bir zemindir eksikliğidir. Karar verilemezlik sahip olduğu bu eksik zemin ile toplumsal düzendeki hegemonik tavır kabul eder ve bu alanda düzen kurma eğilimini savunur (Mouffe, 2009, s. 561). Yapılacak her yorum anlamın ertelenmesini ve bağlamın sürekli farklılaşmasını sağlayacaktır. Bu da anlamda karar verilemezliği ve anlama ertelemesini sağlayacaktır. Karar verilemezlikten dolayı anlam/karar belirli/belirsiz süreli ertelenecektir (Can, 2016, s. 22). Derrida, yayılma (dissémination), fark (différance) ve karar verilemezlik (indécidabilité) gibi kavramlarla anlamın/kararın gerek zamansal gerek mekânsal olarak ertelenmesine vurgu yapmaktadır (Çoban, 2015). Erteleme neticesinde yönelimsellik kazanmış anlam/karar, artık karar verilemezlik ile ilişkilidir. Ezcümle anlam/karar çoklaşması ortaya çıkar (Pada, 2009, s. 68).

Belirli kuralların mekanik işleyişle alınan kararların ilgili sorunun çözümünde farklı detayları göz ardı etme tehlikesi barındırmasının altı çizilmelidir. Karar verilemezlik ise deneyimle karara ulaşmaya işaret eder ve bu tarz kararların özgür kararlar olduğunu vurgular. Bir karar diğer alternatif kararın zararına bir netice olduğundan karşı taraf her zaman memnun olmayabilir. Aslında bu durum istenen bir sonuçtur. Zira siyaset dinamik bir içeriğe sahip olduğundan varlığı gereği sürekli istikrar ve belirliliği kabul etmemeli. Derrida (2010, s. 72) adalete mekanik bir düzen ile değil aksine karar verilemezlik deneyimlerinden geçtikten sonra ulaşılacağını iddia etmektedir. Karar verilemezlik karşıt anlamlılığı içerir (Tekeli, 2017, s. 18). Karşıt anlamlılık özünde hegemonik bir öz ile ilişkilidir ve bir merkez etrafında şekillenir (Mouffe, 2015; Özsel, 2010, s. 350). Karar verilemezlik, bireylerin kendilerini özgürce ifade etme imkânı sunan bir durumdur. Kararların önceki kararlardan veya kararsızlıklardan etkilenmesi kaçınılmazdır ve zamansal olarak her zaman güncel bir durumdur (Derrida, 1999, s. 68, 73). Karar verilemezlik, farklı olasılıkların çoğulluğuna imkân tanır ve bir karar teorisi oluşturur (Laclau, 2016, s. 83). Karar verilemezlik, adil olmayan sonuçların hesaplanabilir süreçlerin ürünü olabileceğini ifade eder. Bu nedenle, karar verilemezlik daha adil bir kararın zeminini oluşturabilir (Derrida, 2010, s. 69).

Ezcümle karar verilemezlik, doğru karar verebilmek için yapılan öz hazırlık aşamasıdır (Derrida, 1988, s. 116). Karar verilemezlik sürekli istikrar

ve ortak konsensüs fikrine karşıdır çünkü bu durum mutlak bir biçimde siyaset sonunu getirir (Derrida, 2010, s. 72). Kavram, evrensel ve mekanik kurallar çerçevesinde alınan kararların doğru olmadığını her bir kararın karar verilemezlik duraklarından geçerek kendi özgünlüğünde bir sonuca varmasını vurgular (Derrida, 1997, s. 219). Baskılar neticesinde alınan kararların uygun olmadığı bunun yerine karar verilemezlik deneyim ile alınan kararların özgür kararlar olduğunun altını çizer (Alan Sümer, 2014, s. 40). Karar verilemezlik her bir nihai karardan bir tarafın hoşnut olacağını diğer tarafın memnun kalmayacağını bilir ve bu durumun bahsi geçtiği üzere siyaseti dinamik tutacağı için kabul eder. Karar verilemezlik deneyiminden geçen kararların adil olduğu ve adil nihai kararların doğru olduğu vurgulanır (Mouffe, 2001, s. 32). Karar verilemezlik deneyiminden geçmeyen bir kararın siyasal sorumluluktan uzaklaşır ve ahlaki ve siyasi sorumluluk karar verilemezlik ile ilişkilidir. Karar verilemezlik, süreklilik arz eden bir süreçtir ve birey bu sürece sürekli olarak dahil olma eğilimindedir. Bu süreklilik, siyasetin devamını sağlayan bir ivme olarak ortaya çıkar. Karar verilemezlik kavramını, sadece karar alma sürecindeki belirsizliklerin ötesinde, etik, siyaset ve adalet konularında anlam taşıyan bir olgudur (Alan Sümer, 2014).

Bahsi geçtiği üzere parti kapatma davaları siyasal, ekonomik, toplumsal ve hukuki anlamda bu denli kapsayıcı bir alana sahipken hegemonik gücü elinde bulunduran bürokratik elitler ve hukuk düzeni, parti kapatma davaları neticesinde, kapatılan partilerin yönetici kadrolarının, dünya görüşlerinin, örgütlenmelerinin ve tabanının benzer değerlere sahip yeni parti kurmasının önüne geçecek önlemler almıyorlar? Bu sorunsala dönecek olursak karar verilemezliğin sahip olduğu birtakım temel argümanlar konuyu açıklamak ve anlamlandırmak için felsefi bir güzergâh sunmaktadır. Öncelikle karar verilemezlik ivedi bir karar almanın sorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlam bizi karar verilemezliğin olumlu bir erteleme aracı olduğu neticesine ulaştırır (Çoban, 2015). Bürokratik elitler ve hukuk düzeni, Refah Partisinin kapatıldıktan sonra partinin kurucu kadrolarının ve “emanetçi” liderlerinin benzer çizgide başka parti/partiler kurmasının (Baykal, 2021, s. 45) önüne bir engel koymamıştır. Zaman zaman siyasi yasaklar ile şekli önlemler alınmış gibi görünse de Refah Partisinin ardılları olarak Fazilet Partisi, Saadet Partisi ve kısmen Adalet ve Kalkınma Partisi dünya görüşü ve siyasi/toplumsal taban olarak yeniden siyasal sistemde var olmuşlardır. Kapatılan siyasi partinin yerine aynı dünya görüşüne ve tabana sahip siyasi ardıllarının geleceği daha önceki siyasi deneyimlerde tecrübe edilmiştir (Yücel, 2006). Parti kapatma davaları sonucunda kapatılan partilerin farklı bir görünümde yeniden kurulmasının önüne bir engel konulmaması kapatmaya konu/neden olan sorunun çözülmesi değil ertelenmesidir. O halde Bürokratik elitler ve hukuk düzeni mevcut sorunu çözmek yerine erteleyip daha doğru bir karara ulaşmak için zaman kazanma eğilimi içerisindedirler. Ezcümle, Türkiye’de parti kapatma davaları Refah Partisi özelinde mevcut sorunu çözmek için kullanılan hukuki bir yöntem olmaktan ziyade sorunun daha doğru kararın alınabilmesi adına bir erteleme aracıdır. Diğer bir ifadeyle parti kapatma davaları doğru ve

adil bir karar alınabilmesi için karar verilemezlik duraklarına uğramaktır. Derrida'nın (1988, s. 116) vurguladığı üzere karar verilemezlik, doğru karar verebilmek için yapılan öz hazırlık aşamasıdır.

Bu erteleme süreci, tam anlamıyla bir çözüm üretilmesini engellemektedir. Tam, net ve kesin bir çözüm, bizi, artık antagonizma ve agonizmanın olmadığı bir toplumsal yapıya götürür. Fakat sürekli istikrar ve ortak uzlaşma fikri, karar verilemezliğin ve siyasal olanın doğasına aykırıdır. Her ikisi kavram da siyasal çekişme, çatışma (burada çatışma biçimi olarak fikri düzeydeki agonizma tercih edilir) ve dinamizmi tercih eder zira aksi durum siyasetin sonunu getirir (Derrida, 2010, s. 72). Siyasi parti kapatma davalarının hegemonik tarafı olan bürokratik elitler ve hukuk düzeninin kesin çözüm üretmesi siyasal olanın çatışmacı ruhuna aykırı bir durum olacaktır. Artık sorun çözülmüş, kurucu iktidarın hegemonik tavrı galip gelmiş ve hâkim ideoloji herkesçe kabul görmüş olacaktır. Refah Partisi örneğinde bir yandan TSK'nın üst düzey komuta yönetimi, ana akım basım ve TÜSİAD laikliğe yönelik tehdit iddiasıyla İslami temsilin önüne geçmeye çalışırken (Yavuz, 2005, s. 600-1) diğer yandan "laiklik karşıtı eylemlerin odağı haline gelme" iddiasının muğlaklığına ve müphemliğine vurgu yapan Refah Partisi yönetim kadrosu, dindar/muhafazakâr seçmen kitlesi (Tanıyıcı, 2003, s. 478) ve MÜSİAD; her iki tarafın yarattığı gerilim karar verilemezliğin içerdiği dinamizmi sağlamış ve farklı görünümelerde tekrar karşımıza çıkan partilerle devam ettirmiştir. Aslen bu karar verilememe durumu kurucu kadroların başka bir değişle rejimin sahibi olduğunu iddia eden Kemalist elitlerin karşıtlığına yerleştiği (kurucu dışarıya olarak gördüğü) dindar/muhafazakâr kesimin varlığını sürdürmesine "izin vermesi" kendilerini meşrulaştırma güdüsünün bir yansımasıdır. Burada karar verilemezlik neticesinde bu siyasi/toplumsal gerilim devam ettirilmektedir. Karar verilemezlik kararı mevcut durumu pekişmesine neden olmuştur. Parti kapatıldıktan sonra aynı çizgide partilerin açılmasının mümkün olmadığı, benzer kadro, dünya görüşü ve tabanın siyasal sistemden tamamen uzaklaştırıldığı bir durumda, kurucu dışarısının yok edildiği durumda meşruluk sorunu doğacaktır. Karar verilemezliğin vurguladığı dinamizm, partilerin kapatıldıktan sonra farklı görünümelerde yeniden var olmasına verilen "izni" anlamlandırmaya yardımcı olmaktadır.

Parti kapatma süreçlerinin tarihsel seyri hukuki açıdan incelendiğinde 2001 yılında yapılan değişikliklerle parti kapatmaların zorlaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Pratikte özellikle Gözler (2001) ve Yazıcı (2008) özü itibarıyla yapılan yasal düzenlemelerin parti kapatmaları yeterince zorlaştırmadığını, asıl sorunun Anayasa ve kanunda olmadığını Mahkemeye bırakılan geniş yetki/yorum alanında olduğunu vurguladığını görmekteyiz. Diğer yandan 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı Kanun parti kapatma kararının üye tam sayısının salt çoğunluğu yerine beşte üç oy çokluğuyla alınabilmesi, "yasaklara aykırı eylemlerin odağı olması" ve tek yatırımın parti kapatma olmayıp hazine yardımından yoksun bırakma gibi fiili zorluklar getirmektedir. Daha önceki tecrübelerden faydalanarak doğru sonuca yönelme karar

verilemezliğin temel unsurlarındandır. Buna ek olarak karar verilemezlik süreklilik içeren bir prosestir. Daha önceki karar verilemezlik duraklarının her birinde edindiği tecrübeleri sonraki karar verilemezlik anlarına aktaran ve nihai kararında doğruya daha çok yaklaşan bir ivmedir (Alan Sümer, 2014). Genelde parti kapatma davalarında özelde ise Refah partisi kapatma davasında edinilen tecrübeler daha sonraki kararları adil olmaya yaklaştırmaktadır. Mouffe'un da (2001, s. 32) vurguladığı üzere adil kararlar, karar verilemezlik deneyimden geçen kararlardır. Her bir kararın adil olmasına katkı sağlayan bir diğer durum da kararın özgünlüğüdür.

Karar verilemezlik, evrensel ve mekanik kurallar çerçevesinde alınan kararların doğru olmadığını her bir kararın karar verilemezlik duraklarından geçerek kendi özgünlüğünde bir sonuca varmasını vurgular (Derrida, 1997, s. 219). Türkiye örneğinde rejimi koruma içgüdüleriyle yaşanan parti kapatma süreçleri neticesinde Refah Partisi özelinde alınan kararların (bunlar nihai karar olmaktan uzak, erteleme biçimleridir) karar verilemezliğin parçası olan özgün kararlardandır. Çünkü partinin sahip olduğu değerlerden karşıtlık olarak beslenen Kemalist bürokrasi aslen partiyi kapatma yerine onun varlığını sürdürmesini sağlayacak politik zemini sürdürmektedir. Bu durum ise bahsi geçtiği üzere siyasi sorumluluğun bir gereğidir. Karar verilemezlik ile ilişkili olan siyasi sorumluluk Refah Partisi örneğinde Kemalist bürokrasinin siyasi sorumluluğu bağlamında “ötekinin” varlığını devam ettirmektedir. Bu sürecin belki de en özgün sonucu ise Refah Partisi geleneğinden gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin parti kapatma süreçlerinin zorlaştırılmasına ilişkin hukuki önlemler almasıdır. Parti kapatmanın zorlaştırılmasına dair mevzuattaki önemli iyileştirmeler Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde yapılmıştır (Ekizceleroğlu ve Çelikyay, 2017, s. 107). Buna ek olarak 2010 Anayasa değişikliğinin kadük kalan fakat parti kapatmaya ilişkin düzenlemeler getirmeye amaçlayan 69. Maddesinde yer alan; “Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının kapatma davası açmasını TBMM’de oluşturulacak bir komisyonun nitelikli çoğunluk oyuna bağlayan ve kapatma davalarında partili milletvekillerinin yasama sorumsuzluğu kapsamındaki sözlerinin odaklaşma koşulunun değerlendirilmesinde dikkate alınmamasını öngören” hükümler siyasi partilerin özgürlüğünü güvence altına almayı amaçlamıştır (Hakyemez, 2010, s. 393).

Sonuç

Türkiye’de parti kapatma davaları salt biçimde hukuki bir anlam içermemektedir. Siyasi partilerin işlevi gereği politik bir duruşu da olan parti kapatma davaları demokrasinin korunmasından ziyade rejime yönelik olduğu düşünülen dünya görüşlerine karşı rejimi koruma tavrının yansımasıdır. Diğer hukuki nedenleri de göz ardı etmeden vatanın ve milletin bütünlüğü, zararlı ideolojiler ve laiklik konuları parti kapatma davalarında politik kaygılara bağlı nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Refah Partisi özelinde neo-liberal politikaların sunduğu imkanlara bağlı olarak yükselen Anadolu sermayesi,

bahsi geçen sermayenin kurduğu gazete, televizyon kanalları ve dergilerle kendilerine kamuoyu desteği sağlaması, TÜSİAD'a rakip olarak MÜSİAD'ın kurulması ve bunlara bağlı olarak İslami liberal yeni sınıfın güçlendiği toplumsal düzen oluşmaya başlamıştı (Yavuz, 1997, s. 72). İslami temele sahip bu yeni sınıfın temsilcisi olarak Refah Partisi'nin politik bir güç odağı haline gelmesi rejimin laik niteliğine dair bir tehdit endişe oluşturmuş ve nihayetinde kapatılmıştır. Diğer bir ifadeyle Refah Partisi kapatılma davası hukuki bir parti kapatma davasından ziyade sosyo-ekonomik ve politik bir kaygının neticesidir. Anayasa Mahkemesi'ni verdiği karar incelendiğinde Refah Partisinin laiklik ilkesine aykırı eylemleri, inanç temelli farklılaşan hukuk düzeni istenilmesi; cihat ve şeriat hukuku talebi iddiası ile kapatılmıştır. Mezkûr içtihat ile Anayasa Mahkemesi iktidardaki bir partiye kapatmış Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine kadar süreç ilerlemiştir. İktidardaki bir partiye karşı bir kapatma davası açılması neticesinde de kapatılması öğretide yargısal aktivizm, resmî ideoloji, sosyolojik yansımalar gibi temellerde tartışılmıştır. Çalışmada bu hususlara değinilmiş olup siyasi partilerin kapatılmasının bir sorunu çözmedi aksine problemleri başlattığı tespitine varılmıştır. Bu tespit Refah Partisi örneği ile somutlaştırılmıştır. Mahkemenin değerlendirmesi öğretide yargısal olmaktan ziyade siyasi olduğu görüşü ile eleştirilmiş, kriterlerin objektif olmaktan uzak olduğu dile getirilmiştir. Çalışmada içtihadın hukuki irdelemesinden ziyade neticelerine odaklanılmış ve Türkiye'de siyasi partilerin kapatılması pratiğinin siyaset felsefesi açısından karar verilemezlik kuramı ile değerlendirilmesi yapılmıştır. 1982 Anayasası barındırdığı hassasiyetler çerçevesinde siyasi partileri olağan şüpheli olarak görmüş ve fakat bir çözüm formülü de üretememiştir. Türkiye siyasi hayatı incelendiğinde siyasi iktidara hâkim olan ideolojilere göre siyasi parti kapatma davalarının sebepleri çeşitlenmiştir. Siyasi iktidara hâkim olan ideolojilerin Anayasa Mahkemesini ne kadar etkilediği ve açılan siyasi parti kapatma davalarının neticeleri ileri araştırmanın konusunu oluşturacaktır. Çalışmada siyaset felsefesi temelli tek bir parametre ile değerlendirme yapılmış olup farklı parametreler ile değerlendirmeler yapılsa da yürürlükteki mevzuat ile çözüm üretilmesinin çok mümkün olmadığı kanaatindeyiz.

Militan demokrasi anlayışının ortaya çıktığı Almanya örneğinde dahi 1949 yılından günümüze değin sadece Nasyonal Sosyalist Eğilimli Sosyalist Devlet Partisi ve Komünist Parti kapatılmıştır. Bu açıdan bakıldığında Anayasal düzenlemede yer parti kapatma tutumu Almanya örneğinde istisnai bir durum olarak karşımıza çıkar (Yazıcı, 2009, s. 45). Diğer yandan Cumhuriyet Türkiye'sinde ise 1925 yılında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasıyla başlamak üzere 2018 yılındaki Yenilikçi Türkiye Partisinin kapatıldığı son döneme kadar toplam 63 parti; Bakanlar Kurulunca, Sulh Ceza Hakimliğince, Sıkıyönetim Komutanlığınca, Askeri Mahkemece, Sulh Ceza Mahkemesince, Milli Güvenlik Konseyince ve Anayasa Mahkemesince kapatılmıştır (TESAV, 2021). Parti kapatma tutumu Türkiye'de ise bir kural halini almıştır.

Kemalist bürokratik kadroların kurucu dışarısı bağlamında kendisini meşrulaştırmak için karşıtlığına yerleştiği İslami değerleri, meşruluğunu yitirmemek adına onu yok etmeye çalışmak yerine dışlamaktadır. Diğer yandan Kemalist bürokratik elitlerin “yok etme” arzusu olsa dahi toplumsal örüntülerin buna müsaade etmeyeceği de aşikardır. Bu yok etmeden dışlama bir yandan laik Cumhuriyeti koruma görevini üstlenerek meşruiyet kazanmasını sağlarken diğer yandan yeni bir “öteki” arama sorununu da ortadan kaldırmaktadır. Refah Partisi’nin laikliğe aykırı eylemlerin odağı olduğu gerekçesiyle kapatılması fakat ardıllarının açılmasını engellemeyen tavrı ancak bu şekilde açıklanabilir. Schmittyen bir bakış açısıyla dost/düşman ayrımı yapılmış ve dostluğu sürdürüebilmek adına düşmanın varlığı devam ettirilmeye çalışılmıştır.

Parti kapatma davalarının mevcut sorunu çözmekten uzak tavrı ve nihai bir karara bağlanmaması halihazırda var olan sorunun varlığını devam ettirmesine neden olmaktadır. Diğer bir ifadeyle parti kapatma süreçleri ve davaları bir erteleme aracıdır. Alınan kararlar ise nihai bir karar olmaktan ziyade sorunu öteleyen birer durak niteliğindedir. Bu durum ise karar verilemezlik ile temas ettikleri önemli noktalardan biridir. Özetle bahsi geçen süreç nihai, adil ve doğru karara ulaşmak için karar verilemezlik duraklarına uğramaktır. Karar verilemezlik bir yandan doğru karara yönelirken diğer yandan dost/düşman arasındaki gerilimi de canlı tutmaktadır.

Çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlara istinaden, Türkiye’de parti kapatma gerekçelerinin muğlak ve geniş ifadeler içermesi “yargısal aktivizm” eleştirilerini artırmakta, Refah Partisi kapatma davası özelinde “laikliğe aykırı eylemlerin odağı haline gelmesi” gibi müphem ifadeler konunun hukuki niteliğinden ziyade siyasi boyutta değerlendirildiğini göstermektedir. Burada çalışmanın önerisi parti kapatma nedenlerinin “numerus clausus” (sınırlı sayı) ilkesine dayalı bir biçimde belirlenmesidir. Parti kapatmalarda çözümsüzlüğü erteleyen bir çözüm ve doğru karara ulaşırken ki birer durak olan karar verilemezliğin de bir sonraki agonizmaya kadar üstü örtülmüş olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Melih Coşgun %33, Şükrü Türköz %33, Uğur Cem Türker %34.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma etik gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Melih Coşgun %33, Şükrü Türköz %33, Uğur Cem Türker %34.

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Kaynakça

- Akartürk, E. A. (2008). *Avrupa hukukuna uyum süreci açısından Türk hukukunda siyasal parti yasakları iki yanı keskin bıçak: Demokrasilerde partiler kapatılabilir mi?* Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Akın, M. H. & Buçukçu, Ö. (2019). Türkiye’de siyasal süreçlerin toplumsal değişime etkileri. L. Sunar (Ed.), *Türkiye’de toplumsal yapı ve değişim* içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Alan Sümer, B. (2014). Derrida’da karar verilemezlik ve sorumluluk ilişkisi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz (18), 31-44.
- Albayrak Coşkun, B. (2008). Türkiye’de siyasi parti kapatma ve Avrupa örnekleri parti kapatmak demokrasi tehdidi mi? *Memleket Siyaset Yönetim*, 3(7), 138-152.
- Alpbaz, M. M. (2019). Kemalist otoriterlik, anayasa yargısı ve askeri mahkemeler. *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 74(3), 895-929. <https://doi.org/10.33630/ausbf.590788>
- Arslan, Z. (2008). Anayasa Mahkemesi’nin ‘yorum tekeli’, yargısal üstünlük ve demokrasi. S. Yazıcı, K. Gözler, E. F. Keyman & E. Göztepe (Ed.), *Prof. Dr. Ergun Özbudun’a armağan* içinde (s. 59-89). Yetkin Yayınları.
- Atar, Y. (2013). Anayasa Mahkemesinin yargısal aktivizmi. A. M. Öden, L. Gönenç, S. Esen, A. E. Kontacı, D. Polat ve A. E. Doğanoglu (Der.). *Prof. Dr. Erdal Onar’a armağan cilt II.* içinde (s. 857-894). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Aydın, H. (2009). Anayasa Mahkemesi kararları bağlamında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ihlal kararının, siyasi parti kapatma davalarında yargılamanın yenilenmesi sebebi olması. *Yasama Dergisi*, (11), 50-75.
- Ayres, T. (2004). Batasuna banned: The dissolution of political parties under the European Convention of Human Rights. *BC Int'l & Comp. L. Rev.* 27(1), 99-113.
- Bates, D. (2005). Crisis between the Wars: Derrida and the origins of undecidability. *Representations*, 90(1), 1-27.
- Baykal, Ö. (2021). Sağ bir siyaset olarak millî görüş hareketi. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 17(60), 34-58.
- Beetham, D. (2014). *Demokrasi ve insan hakları.* (Çev. B. Canatan). Liberte Yayınları.

- Beetham, D. & Boyle, K. (2009). *Introducing democracy: 80 questions and answers*. Unesco.
- Bourne, A. (2015). Why ban Batasuna? Terrorism, political parties and democracy. *Comparative European Politics*, (13). 325-344. <https://doi.org/10.1057/cep.2013.28>
- Can, O. (2005). *Demokratikleşme serüveninde anayasa ve siyasi partilerin kapatılması*. Seçkin Yayıncılık.
- Cengiz, E. (2007). Paradokslar ve karar verilemezlik. *Ankara Barosu Dergisi*, 65(2), 77-81.
- Clegg, S., Kornberger, M., & Rhodes, C. (2007). Organizational ethics, decision making, undecidability. *The Sociological Review*, 55(2). 393-409. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2007.00711>
- Coşkun, N. (2017). Resmî ideoloji ve yargısal aktivizm. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(36). 59-86.
- Çoban, F. (2015). Bir giriş: Derrida'nın hayaletlerinden Marx'ın hayaletleri'ne. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ağustos (35), 147-174.
- Dapía, S. G. (2000). Logics of antagonism, of difference, and of the limit: Questions of cultural identity in latin american cultural studies. *Diálogos Latinoamericanos*, (1), 9-32.
- Derrida, J. (1988). *Limited inc* (Çev. J. Mehlman, S. Weber). Northwestern University Press.
- Derrida, J. (1997). *The politics of friendship*. Verso.
- Derrida, J. (1999). Hospitality, justice and responsibility: A dialogue with Jacques Derrida. Kearney, M. Dooley (Ed.), *Questioning ethics: contemporary debates in philosophy* içinde, Routledge.
- Derrida, J. (2010). *Yasanın gücü: otoritenin mistik temel'i şiddetin eleştirisi üzerine* (Çev. Z. Direk). Metis Yayınları.
- Döner, A. & Köküarı, İ. (2008). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının Anayasa Mahkemesi kararları bakımından yargılamanın yenilenmesi nedeni olup olmayacağı sorunu. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1). 663-686.
- Duterte, G. (2003). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarından alıntılar*. Avrupa Konseyi Yayınları.
- Duverger, M. (1974). *Siyasi Partiler*. (Çev. E. Özbudun). Bilgi Yayınevi.
- Ekizceleroğlu, R. & Çelikyay, H. S. (2017). Türkiye'de siyasi partilerin kapatılması rejiminde son dönemde yaşanan gelişmeler. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(5), 102-109.
- Erdem, F. H. (2005). Türkiye'de "ideolojik devlet" gölgesinde yargı ve bağımsızlığı sorunu. *Demokrasi Platformu Üç Aylık Fikir-Kültür-Sanat ve Araştırma Dergisi*. (2), 51-69.

- Erdoğan, M. (2002). *Anayasa ve özgürlük*. Yetkin Yayınları.
- Erdoğan, M. (2010). Hukuk ve siyaset ilişkisi bağlamında Türk Anayasa Mahkemesi'nin laiklik politikası. N. Çağan (Der.), *Prof. Dr. Tunçer Karamustafaoglu'na armağan içinde* (59-76), Adalet Yayınevi.
- Erdoğan, M. (2011). Demokrasi, anayasa yargısı ve Türkiye örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20), 27-45.
- Can, E. (2016). Anlam arayışında Derrida'nın yinelenebilirlik ve différence söylemi. *Kaygı Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (27), 15-28. <https://doi.org/10.20981/kaygi.283332>
- Ergül, O. (2013). Berraklaştırılmayan bir kavram: yargısal aktivizm. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (104), 37-54.
- Frankenberg, G. (2012). Democracy. Müller, Jan-W. (Ed.), *Militant democracy içinde*, Oxford Handbooks Online.
- Gözler, K. (2001). *Anayasa değişikliği gerekli mi? 1982 Anayasası için bir savunma*. Ekin Kitabevi.
- Gözler, K. (2010). *Anayasa hukukunun genel esasları*. Ekin Yayınları.
- Gülalp, H. (2001). Globalization and political Islam: The social bases of Turkey's Welfare Party. *International Journal of Middle East Studies*, 33(3). 433-448. <https://doi.org/10.1017/S0020743801003051>
- Gülener, S. (2012). *Türkiye'de anayasa yargısının demokratik meşruluğu*. Onİki Levha Yayınları.
- Hakyemez, Y. Ş. (2000). *Militan demokrasi anlayışı ve 1982 anayasası*. Seçkin Yayıncılık.
- Hakyemez, Y. Ş. (2001). İki binli yıllarda militan demokrasinin güncelliği: Federal Almanya, Avusturya ve Türkiye örnekleri. *Liberal Düşünce Dergisi*. Bahar, 74-92.
- Hakyemez, Y. Ş. (2009). *Hukuk ve siyaset ekseninde Anayasa Mahkemesinin yargısal aktivizmi ve insan hakları anlayışı: Türk Anayasa Mahkemesinin işlevi, insan hakları anlayışı ve oluşumu üzerine bir inceleme*. Yetkin Yayınları.
- Hakyemez, Y. Ş. (2010). 2010 anayasa değişiklikleri ve demokratik hukuk devleti. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XIV(2), 387-406.
- Heper, M. (2006). *Türkiye'de devlet geleneği*. Doğu Batı Yayınları.
- Hirschl, R. (2004). Constitutional courts vs. religious fundamentalism, *Texas Law Review*, 82(1819), 1-42.
- TESAV. (2021, 15 Haziran). Cumhuriyet döneminde kurulan ve kapatılan siyasi partiler. <http://www.tesav.org.tr/wp-content/uploads/2021/06/1923tengunumuzekadarkurulanvekapansiyasipartiler17062021.pdf>
- İba, Ş. (2008). *Anayasa hukuku ve siyasal kurumlar*. Turhan Kitabevi.

- Kaboğlu, İ. (1996). *Anayasa yargısı, demokrasi kavramının dönüşümü üzerine*. İmge Yayınları.
- Kahraman, H. B. (2009). Bir zihniyet, kurum ve kimlik kurucusu olarak batılılaşma. T. Bora, M. Gültekinçil (Ed.). *Modern Türkiye’de siyasi düşünce 3- modernleşme ve batılılaşma içinde* İletişim Yayınları.
- Kahraman, M. & Çalışkan, Z. (2007). Türkiye’de siyasi partilerin hukuksal statüsü ve siyasi partilerin kapatılması rejimi. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 5(3),122-131.
- Kanadoğlu, O. K. (2004). *Anayasa Mahkemesi: Statüsü, kuruluşu, yargılama usulüne ilişkin temel ilkeler, yetkileri ve dava türleri, kararları*. Beta.
- Kara, İ. (2017). *Cumhuriyet Türkiye’sinde bir mesele olarak İslam-2.Cilt*. Dergâh Yayınları.
- Kara, İ. (2019). *Şeyhendifinin rüyasındaki Türkiye*. Dergâh Yayınları.
- Karakoç, R. (2013). 1982 Anayasası’nın siyasi partilere ilişkin düzenlemeleri üzerine bir değerlendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3(2), 55-70.
- Koçak, M. (2002). *Siyasi partiler ve Türkiye’de parti yasakları*. Turhan Kitabevi.
- Kubılay, Ç. (2010). *İslamcı söylemde kamusal alan ve türban tartışmaları: Karşıtlıklar, kırılmalar ve uzlaşmalar*. Libra Yayınları.
- Kuzu, B. (1992). Demokrasi-resmî ideoloji-sivil toplum. *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 47(1), 335-369.
- Kuzu, B. (1999). *Türk anayasa metinleri ve ilgili mevzuat*. Filiz Yayınevi.
- Laclau, E. (2016). Yapıbozumu, pragmatizm, hegemonya. C. Mouffe, vd. (Ed.), (Çev. T. Birkan). *Yapıbozum ve pragmatizm içinde* (79-112), İletişim Yayınları.
- Laclau, E. & Mouffe, C. (2012). *Hegemonya ve sosyalist strateji radikal demokratik bir politikaya doğru*. (Çev. A. Kardam). İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2015). *Türkiye’de din ve siyaset: Makaleler 3*. İletişim Yayınları.
- Mouffe, C. (1990). Democratic citizenship and the political community. The Miami theory collective (Ed). *Community at loose ends içinde* (70-82), University of Minnesota Press.
- Mouffe, C. (2001). *Demokratik paradoks*. (Çev. A. C. Aşkın). Epos Yayınları.
- Mouffe, C. (2008). *Siyasetin dönüşü*. (Çev. F. Bakırcı & A. Çolak) Epos Yayınları.
- Mouffe, C. (2015). *Dünyayı politik düşünmek agonistik felsefe*. (Çev. M. Bozluolcay). İletişim Yayınları.
- Mouffe, C. (2016). Yapıbozum, pragmatizm ve demokrasinin siyaseti. C. Mouffe, vd. (Ed.). (Çev. T. Birkan). *Yapıbozum ve pragmatizm içinde* (7-24), İletişim Yayınları.

- Mouffe, C. (2009). Democracy in a multipolar world. *Millennium: Journal of International Studies*, 37(3), 549–561. <https://doi.org/10.1177/0305829809103232>
- Müller, J. W. (2012). Militant democracy. Müller, Jan-W. (Ed.). *Militant democracy içinde*, Oxford Handbooks Online.
- Oral, S. (1998). *Kargatulumba refah*. Bilgi Yayınevi.
- Öden, M. (2003). *Türk anayasa hukukunda siyasi partilerin anayasaya aykırı eylemleri nedeniyle kapatılmaları*. Yetkin Yayınları.
- Öniş, Z. (1997). The political economy of Islamic resurgence in Turkey: The rise of the welfare party in perspective. *Third World Quarterly*, 18(4), 743-766. <https://doi.org/10.1080/01436599714740>
- Özbudun, E. (1979). *Siyasal partiler*. Sevinç Matbaası.
- Özbudun, E. (2005). Anayasa yargısı ve demokratik meşruluk sorunu. O. Ergül (Ed.), *Demokrasi ve yargı içinde* (336–351). Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Özbudun, E. (2007). Türk Anayasa Mahkemesi'nin yargısal aktivizmi ve siyasal elitlerin tepkisi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Yavuz Sabuncu'ya Armağan)*, 62(3), 258-68. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002041
- Özbudun, E. (2016). *Türk anayasa Hukuku*. Yetkin Yayınları.
- Özcan, H. & Yanık, M. (2011). *Siyasi partiler hukuku*. Der Yayınları.
- Özdemir, H. (2015). 28 Şubat süreci arifesinde ve ertesinde iki milli görüş partisi: Refah Partisi (rp)-Fazilet Partisi (fp) (karşılaştırmalı bir analiz). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 20.2(28), 165-193.
- Özipek, B. B. (2010). Avrupa'da ve Türkiye'de muhafazakârlık. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*. 7(25-26),105-120.
- Özsel, D. (2010). Radikal demokrasi: temelsiz ve paradoksal bir vaad. H. O. İnce (Ed.). *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar içinde* (336-383), Doğubatı Yayınevi.
- Pada, R. T. S. (2009). Iterability and differance: Re-tracing the context of the text. *Kritike*. 2(2), 69-89.
- Parla, T. (2016). *Türkiye'de anayasalar tarih, ideoloji, rejim 1921-2016*. Metis Yayınları.
- Resmi Gazete. (2008, 22 Mart). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/03/20080322-14.htm>
- Reynolds, J. (2002). Habituality and undecidability: A comparison of Merleau-Ponty and Derrida on the decision. *International Journal of Philosophical Studies*. 10(4), 449–466.
- Richter, H. (2019). Beyond the 'other' as constitutive outside: The politics of immunity in Roberto Esposito and Niklas Luhmann. *European Journal*

of Political Theory. 18(2), 216-237.
<https://doi.org/10.1177/1474885116658391>

- Schmitt, C. (2005). Somut ve çağa bağlı bir kavram olarak devlet. C. B. Akal (Der.). *Devlet Kuramı* içinde (245-257), Dost Yayınevi.
- Staten, H. (1986). *Wittgenstein and Derrida*, University of Nebreska Press,
- Subaşı, N. (2020). Türkiye’de dini düşüncenin üretimi: devlet-toplum münasebetlerinde dönüm noktaları ve kesişimsellikler- cilt 1. Türk düşüncesi. L. Sunar (Ed), *Müslüman dünyada çağdaş düşünce* içinde (s. 147-179), YTB Yayınları.
- Tanıycı, S. (2003). Transformation of political Islam in Turkey: Islamist welfare party’s pro-EU turn. *Party Politics*, 9(4), 463-483.
- T.C. Anayasa Mahkemesi. (1984, 28 Eylül). Anayasa mahkemesi kararı. <https://siyasipartikararlar.anayasa.gov.tr/SP/1984/1/1>
- T.C. Anayasa Mahkemesi. (1998, 16 Ocak). Anayasa mahkemesi kararı. <https://siyasipartikararlar.anayasa.gov.tr/SP/1998/1/1>
- T.C. Anayasa Mahkemesi. (2001, 22 Haziran). Anayasa mahkemesi kararı. <https://siyasipartikararlar.anayasa.gov.tr/SP/2001/2/1>
- T.C. Anayasa Mahkemesi. (2008, 30 Temmuz). Anayasa mahkemesi kararı. <https://siyasipartikararlar.anayasa.gov.tr/SP/2008/2/1>
- T.C. Anayasa Mahkemesi. (2009, 11 Aralık). Anayasa mahkemesi kararı. <https://siyasipartikararlar.anayasa.gov.tr/SP/2009/4/1>
- Tekeli, İ. (2017). Postmodernizm tartışmaları üzerine düşünceler. *Düşünme Dergisi*. (10), 8-19.
- Teziç, E. (1976). *100 soruda siyasi partiler (partilerin hukuki rejimi ve Türkiye’de partiler)*. Gerçek Yayınevi.
- Teziç, E. (2009). *Anayasa hukuku genel esaslar*. Beta Yayınları.
- Thompson, J. B. (2001). Ideology: History of the concept. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, (11), 7170-7174.
- Tikveş, Ö. (1969). *T.C. Anayasası şerhi ve uygulaması*, İ.Ü.H.F.
- Topaloğlu A. (2013). Siyasi parti kapatma davasında yargılama usulü. *Terazi Hukuk Dergisi*, (80), 24-33.
- Tögel, A. (2017). Anayasal ve militan demokrasi algısı üzerine. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, (1), 105-130.
- Tunçay, M. (1981). *Türkiye Cumhuriyeti’nde tek parti yönetimi’nin kurulması (1923-1931)*. Yurt Yayınları.
- Turan A. (2007). *Demokrasi siyasi partiler ve seçim*. Beta Yayınları.
- Turhan, M. (2002). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve siyasi parti kapatma davaları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(3), 129-150. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001756

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2012). *Ülkemizde demokrasiye müdahale eden tüm darbe ve muhtıralar ile demokrasiyi işlevsiz kılan diğer bütün girişim ve süreçlerin tüm boyutları ile araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırma komisyonu raporu*. 14 Nisan 2023 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss376_Cilt1.pdf adresinden edinilmiştir.
- Uslu, F. (2014). *Anayasa yargısının sınırları sorunu*. Adalet Yayınevi.
- Ünal, S. (2015). Türkiye’de 1923- 1960 yılları arasında kapatılan siyasi partiler. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 100-156.
- Yavuz, M. H. (1997). Political Islam and the welfare (Refah) party in Turkey. *Comparative Politics*, 63-82.
- Yavuz, M. H. (2005). Millî görüş hareketi: muhalif ve modernist gelenek. *Modern Türkiye’de siyasi düşünce İslamcılık içinde* (s. 591-603). İletişim Yayınları
- Yazıcı, S. (2008). Yeni bir Anayasanın yapımı sürecinde Türkiye: yasakçılıktan özgürlükçülüğe, otoritarizmden demokrasiye, vesayetçilikten temsili demokrasiye. S. Yazıcı, K. Gözler, E. Göztepe (Ed.). *Anayasa Hukuku cilt 2 Prof. Dr. Ergun Özbudun’a armağan içinde* (s. 739-810). Yetkin Yayınları.
- Yazıcı, S. (2009). *Demokratikleşme sürecinde Türkiye*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yazıcı, S. (2012). *1982 Anayasası ve parti yasakları, demokratik anayasa görüşler ve öneriler*. E. Göztepe ve A. Çelebi (Ed.), Metis Yayınları.
- Yiğit, U. (2008). Siyasi partilerin temelli kapatılması ile kapatılması arasındaki farklar ve kapatılan partilerin yeniden açılması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (75), 165-176.
- Yorulmaz, R. (2002). Türkiye’de siyasi parti kapatma davaları [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Yücel, M. S. (2006), *Türkiye’nin siyasal partileri (1859-2005)*. Alfa Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2021). *Terakkiperver cumhuriyet fırkası (1924-1925)*. G. Ç. Güven (Ed.). İletişim Yayınları.

Extended Abstract

One of the most controversial issues in the tradition of democracy in Turkey during the Republican Era is the issue of the dissolution of political parties. Even though the attempts to transition to democracy in the single-party era (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası and Serbest Cumhuriyet Fırkası) ended in failure and these parties were closed by the founding government, the main criticism of multi-party political life, especially after 1950, has been that political parties have been abolished through similar anti-democratic

methods and pushed out of democratic political life. In this respect, the closure methods are one of the handicaps that the Republican regime experienced in the process of transition to a free democracy in the Western sense. In simpler terms, political parties in Turkey persist while constantly facing the risk of being forcibly dissolved. Although it is accepted that political parties are indispensable actors of democracies, the practice has been different in Republican Turkey. Hence, in Turkey, the concept of the Republic has historically held a distinct significance and interpretation compared to democracy, with a preference for the conceptual primacy of the Republic over democracy.

In Turkey, party closure is a common practice that is argued to be carried out for the protection of the regime. This process, commencing with the closure of the Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası in Republican Turkey, highlights that the primary focus of the Republic's founding leaders was not democracy but rather the preservation of the regime. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası was seen as responsible for the Sheikh Said Rebellion due to the article "our party respects religious thoughts and beliefs" in the party program and was shut down in 1925 on the grounds that it lacked concerns for the general good of society and defended the interests of a certain class. Since then, Turkish political life has witnessed the closure of 63 parties on legal grounds, a number that does not encompass parties that have dissolved, altered their names, merged with others, or disbanded through amalgamation. This study, centered around the historical-legal trajectory of party dissolution cases, specifically examines the case of the Welfare Party among the dissolved parties. The rationale for selecting the Welfare Party case stems from its unique characteristics that set it apart from other instances of party closure. Firstly, as highlighted in the Welfare Party's defense during the trial, it represents the inaugural party closure case against a ruling party. Secondly, the noteworthy outcome of this closure case, resulting in the downfall of the government, sets it apart from other party dissolution cases.

In general, the issue of party closure has been evaluated from different perspectives by disciplines such as law, political science, sociology and economics. This study, on the other hand, claims that the issue can also be read on a philosophical basis. The main claim of the study is that party closure cases in Turkey can be explained philosophically with the concept of "undecidability" without breaking away from its legal, political, social and economic context. The study is an attempt to make alternative sense of the party closure cases in the context of the concept of undecidability through the example of the Welfare Party. Undecidability is a concept at the center of the idea of responsibility and ethics in Derrida. Derrida, who offers an alternative approach to the relationship of ethics with logos (reason) starting from Ancient Greece, places undecidability, which opens the way to free and right decision, at the center of ethics. Undecidability is one of the basic concepts of the deconstruction approach, which has gained influence in philosophy,

sociology, literature, aesthetics, and similar fields, in order to comprehend the relationship between text and meaning. Derrida (2010) sees undecidability as a route to justice on the ethical and political plane. Undecidability is the preliminary preparation for reaching the right decision (Derrida, 1988). Undecidability, as the ground that provides the dynamism that the political social should have, excludes the decisions taken depending on certain universal rules and is the result that is reached in its own uniqueness, independently and within the framework of ethical responsibility. Undecidability is the stops on the way while searching for the right decision and these stops are the condition for fair decision-making.

The study is an attempt to relate the theoretical line of undecidability with the practical events of the Welfare Party dissolution case. Although the legal dimension of party dissolution decisions and lawsuits also touches upon previous examples, it focuses mainly on the post-Constitutional Court period. The study emphasizes the importance of parties that are pushed out of political life by using different methods in democratic life, and then focuses on the reasons and legal grounds for the closure cases. In order to determine the boundaries of the study, the example of the Welfare Party is focused on and the political, economic and sociological developments that were the subject of the party dissolution case are discussed. The possibility of making sense of this process from a different perspective, through a philosophical approach, is explained through the concept of undecidability.